Old Ni-js

Kroniek van Eibergen, Beltrum en Rekken

In dit nummer o.a.

De Rekkense Inrichtingen 1913-2013
Het weideken met dree bruggen
Een Rekkense geschiedenis
Huize De Woeste Es

Uitgave augustus 2013 - nr. 75

Old Ni-js is het orgaan van de Historische Kring Eibergen.
Lidmaatschap/abonnement € 16,- per jaar bij automatische betaling.
Toeslag bij betaling via toegezonden rekening € 1,50.

Secretariaat **secretariaat@historischekringeibergen.nl**	I. Hensbroek-Harkema Postbus 139 7150 AC Eibergen Leliestraat 54 7151 GK Eibergen tel.: 0545-473364
Bank	Rabo Eibergen Rek.nr. 31.64.48.095
Ledenadministratie	J.W. Scholl Nijenkerckestraat 7482 ZX Haaksbergen tel.: 053-5721225 w.scholl@historischekringeibergen.nl
Bezorging Old Ni-js	D. Somsen Mallumse Molenweg 23 7152 AT Eibergen tel.: 0545-472517
Website	J. Stokkers info@historischekringeibergen.nl

Bestuur Historische Kring Eibergen

A. van der Ziel, voorzitter	Altena's Dijk 2	7274 GN Geesteren
I. Hensbroek-Harkema, secretaris	Leliestraat 54	7151 GK Eibergen
J.W. Scholl, penningmeester	Nijenkerckestraat 5	7482 ZX Haaksbergen
G. Klein Willink-Odink, lid	Merelstraat 3	7151 TH Eibergen
D. Somsen, lid	Mallumse Molenweg 23	7152 AT Eibergen
H. Floors, lid	Scholtenhagenweg 42-11	7481 VP Haaksbergen

Foto omslag: *mannenpaviljoen "De Haar", Rekken (collectie Henk Sieben).*

Redactie Old Ni-js
A. van der Ziel (hoofdredacteur), J. Baake, H. Sieben, H. van Doorn en J. Smits
Redactieadres: Altena's Dijk 2, 7274 GN Geesteren
E-mailadres: redactie@historischekringeibergen.nl

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de auteur.

ISSN 1381-2548

Stuksprijs Old Ni-js € 5,00
Oplage 1200 exemplaren

Old Ni-js

Kroniek van Eibergen, Beltrum en Rekken

27e jaargang nr. 75 **augustus 2013**

Inhoud van dit nummer

Van de redactie 2

Bestuursmededelingen 4

Onder de oude ginkgo biloba: museumnieuws 6
Paul Puntman

De Rekkense Inrichtingen 1913-2013 8
Henk Sieben

Het weideken met dree bruggen 29
Gerrit Kluvers

Een Rekkense geschiedenis 36
Henk Braakman

Monument? ..... Waarom dattan? 39
Ton Esman

Huize De Woeste Es, opgaan, blinken en verzinken 43
Jansje van Dijk-Sijbrandij

Ons zoekplaatje: oplossing Old Ni-js, nr.74 46
Johan Baake

Ons zoekplaatje: nieuwe opgave 47
Johan Baake

Den domeneer was der nogal völle wes de leste tied 48
Bertus te Raa

Van de redactie

In 1913, nu honderd jaar geleden, ging op de Rekkense heide de spa in de grond en werd een begin gemaakt met De Rekkense Inrichtingen. In dit nummer een boeiend artikel van Henk Sieben over de ontwikkelingen in de afgelopen eeuw. Destijds leidde de christelijke charitas tot veel idealisme en een groot vertrouwen dat de nooddruftige medemens met zorg en aandacht tot meer ontwikkeling te brengen was. Ondanks talloze reorganisaties, een tanend geloof in 'een maakbare samenleving' en ernstige incidenten die het vertrouwen van de omgeving op de proef stellen, zijn idealisme en gedrevenheid van medewerkers nog steeds aanwezig.
Gerrit Kluvers laat u genieten van een genoeglijk verhaal over 't weideken met dree bruggen. Dat weideken is verdwenen onder de villa's die nu aan de Haaksbergseweg, tussen de huidige garage Grooters en de Berkelbrug, staan. Leuk om de geschiedenis te kennen wanneer u daar langs komt.
Henk Braakman vertelt een kleine Rekkense geschiedenis. Het gaat over Siemberend, ooit een boerenbedoening aan de Hölterweg, en een tweede Siemberend aan de Kienvenneweg met een minder lang verleden. Nu u dat weet laat u zich niet meer voor de gek houden.
Verder plaatsen wij een artikel dat Jansje van Dijk-Sijbrandij al in 1982 schreef over Huize De Woeste Es. In deze bungalow werden in de jaren zestig van de vorige eeuw enthousiaste pogingen ondernomen om het culturele niveau van de Eibergse bevolking op een hoger plan te brengen. 'Meneer' Zeeman, u kent hem nog wel als de artistieke leider van de legendarische Bloemensymfonie, was ook in De Woeste Es de gangmaker.
Uiteraard zijn er ook de vaste rubrieken, het museumnieuws, het zoekplaatje van Johan Baake, een aflevering in de serie 'Monument . . waarom dattan?' over de oude spoorbrug en weer een schitterend dialectverhaal van Bertus te Raa.
U merkt het. Er is ook dit keer weer heel veel old ni-js. De redactie heeft, ondanks het vele werk, genoten bij de samenstelling van dit nummer. Nu is het uw beurt om van deze verhalen te smullen.

Old Ni-js is niet altijd waar

De lezer zal begrijpen, dat wij tal van bronnen en bronnetjes raadplegen maar vooral in de geschiedenis blijft het altijd slechts een benaderen van de waarheid. Dat bij voortgezet onderzoek sommige voorstellingen later onjuist blijken te zijn, is zo goed als zeker. De lezer zal wellicht ook fouten en vergissingen ontdekken. Wij hopen dat het er niet al te veel zullen zijn en dat u ze ons niet al te zwaar zult aanrekenen.

Dit zijn, kort samengevat, woorden van de bekende streekhistoricus Hendrik Willem Heuvel (1864-1926). Hij schreef dit in 1903 in het voorwoord van Geschiedenis van het land van Berkel en Schipbeek.
Anno 2013 kan de redactie van Old Nijs die verontschuldiging van Heuvel volledig overnemen. Vergissingen zijn helaas onvermijdelijk. Daarbij komt dat in de herinnering zich soms iets vastgenageld wat in werkelijkheid toch net iets anders is gebeurd.

Gerda Putman-Weeink wees ons op zo'n onjuiste voorstelling van zaken. Ze neemt het ons niet kwalijk maar ze moet er wel om grinniken. Wij ook en daarom laten we u graag meegenieten.

In Old Ni-js no.74 schrijft Ina Spruijt-Mast haar jeugdherinneringen. Ze komt daarbij terug op een discussie die loopt vanaf het verschijnen van het artikel over Meester Koenders van de Sint Jozefschool in Old Ni-js no. 70. Dat Gerrit Weeink (de latere schoenmaker aan de Laagte) de eerste was die van de Rooms Katholieke lagere school vervolgens naar de Christelijke ULO in Eibergen ging, is wel duidelijk. Dat dit in die tijd, kort na de Tweede Wereldoorlog, opzienbarend was, staat ook vast. Maar de meningen verschillen over hoe de ouders van Gerrit met de commotie omgingen.
Ina Spruijt-Mast schrijft dat de pastoor de ouders dispensatie had gegeven mits Gerrit het dagelijkse halfuurtje Bijbelse Geschiedenis op die protestantse school zou verzuimen.
Gerda Putman, een zus van Gerrit Weeink, vertelt ons dat het anders is gegaan. Zij en haar zus Dora hadden met rode koppen in de kerk de pastoor aangehoord toen deze zijn verontrusting uitsprak over een van de parochianen die naar de Christelijke ULO in Eibergen ging. Thuisgekomen vertelden ze aan hun moeder wat de pastoor had gezegd. Moeder reageerde heel nuchter en zei: 'Oh, maar daar trekken wij ons niets van aan'.
Ina schrijft dat Gerrit een jaar later naar een andere school ging omdat zijn ouders over dit alles zoveel problemen met familie en kennissen kregen.
Gerda vertelt een ander verhaal. Haar broer spijbelde heel vaak van school en was dan te vinden in de schoenmakerij van Noldes. Dat was voor zijn moeder de reden om hem naar de school van de Leo Stichting in Borculo te sturen waar hij het vak van schoenmaker kon leren.

Wat is nu de moraal van dit verhaal?
De redactie stelt het op prijs wanneer u aanvullingen, commentaar of zelfs kritiek levert. Schroom alstublieft niet. U bent immers niet alleen abonnee maar vooral ook lid van onze historische vereniging. Dat betekent dat goede en aantrekkelijke geschiedschrijving ons aller doel is en dat we daar samen ons best voor doen.

Bestuursmededelingen

Terugblik op de algemene ledenvergadering, 27 april jl. in 't Spieker

We kunnen terugkijken op een mooie middag. Het huishoudelijk deel van de ledenvergadering was genoeglijk maar wel een beetje tam. Waarschijnlijk zijn onze leden dolblij dat bestuur en redactie zo veel goed werk verzetten waardoor ze niet met kritische vragen of opmerkingen durven komen. Het jaarverslag, onze plannen voor de toekomst en de financiële stukken zijn goedgekeurd. Drie aftredende bestuursleden werden herbenoemd en het bestuur kon worden uitgebreid met Hennie Floors. Daar zijn we blij mee want we komen echt handen te kort.

Vervolgens hebben we ons historisch archief geopend. Over de zegeningen van een archief van onze eigen vereniging valt veel te zeggen. In de inspirerende omgeving van dit archief vinden nu ook de redactievergaderingen plaats. We zijn heel blij met de enthousiaste groep vrijwilligers die zich heeft aangemeld. Niet alleen vanwege het werk dat zij verzetten maar ook omdat het voor bestuur en redactie een geweldige stimulans is om de betrokkenheid van zo'n groep enthousiastelingen te ervaren en tips en oude nieuwtjes te krijgen. Wij verwachten dat dit plaatselijke archief zal bijdragen aan verdere groei en bloei van onze vereniging en dat het tegelijkertijd voor sommigen de weg naar het Streekarchief in Doetinchem zal vergemakkelijken.

Grote belangstelling voor wat er in het archief te vinden is.

Na de pauze heeft iedereen intens genoten van het programma van de bekende Achterhoekse troubadour Hans Keuper samen met de Eibergse dialectvertellers Reinold Abbink, Netty Hengeveld en Bertus te Raa. Het was geweldig om te mogen luisteren naar jeugd- en streekverhalen en bijbehorende levenslessen die met zo veel liefde, vrolijkheid en weemoedigheid verteld werden in de *aegn moodersprаoke*.

Kerkpaden

Tijdens de ledenvergadering stelde Jan Antink de (dreigende) teloorgang van kerkpaden in Eibergen aan de orde. Hij vroeg het bestuur actie te ondernemen richting de gemeente Berkelland. Het bestuur wil acties voor het behoud van kerkpaden graag ondersteunen. Waar elders, denk aan Beltrum, Zieuwent en Geesteren, kerkpaden worden hersteld en onderhouden, dreigen ze in Eibergen verloren te gaan. Het bijzondere van onze kerkpaden is dat ze gedeeltelijk nog in de bebouwde kom terug te vinden zijn. Het zijn tastbare sporen van een rijke geschiedenis, ze maken dat je je verbonden kunt blijven voelen met de geschiedenis van het dorp. Het is niet voor niets dat Hendrik Odink ooit zei: 'Gelukkig de mens die eerbied heeft voor de streekhistorie'.
Maar, u begrijpt het al, alles kost tijd en geld. Van de gemeente is zonder een gedegen onderbouwing van verzoeken, niet veel te verwachten. Ze bezuinigt op uitgaven en personeelskosten. Onze bestuursleden hebben maar 24 uur per etmaal. Daarom willen wij het initiatief voor acties tot behoud van kerkpaden graag bij onze leden laten. Wie zou Jan Antink willen helpen? Het lijkt ons van belang om op een rij te zetten welke kerkpaden er waren, wat daar nog van terug te vinden is en op welke manier die restanten bedreigd worden. Vervolgens zijn diverse acties denkbaar. De redactie van Old Ni-js kan op basis van het verzamelde materiaal een artikel schrijven om de kerkpaden onder de aandacht te brengen. We kunnen wellicht meer concrete verzoeken doen richting eigenaren van aangrenzende percelen om de paden in stand te houden. Ten slotte kunnen we met meer gerichte verzoeken de gemeente benaderen.
Kortom, meldt u aan voor de werkgroep van Jan Antink.

Onder de oude ginkgo biloba: museumnieuws

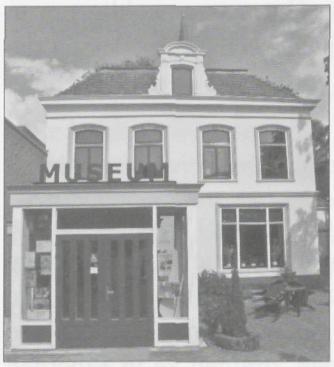

Expositie Jaren '50 en '60

In het vorige nummer heb ik ruim aandacht besteed aan de na de zomer te houden expositie over de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw. Velen hebben daarop gereageerd en ons diverse spullen aangeboden. We zijn nu druk bezig met de inrichting van de expositie. Deze wordt gehouden van 6 juli tot en met 26 oktober. U bent van harte welkom.

Het erfgoed-landschap is veranderingen onderhevig

Neem het provinciale consulentschap Gelders Erfgoed. Dat is nu de Coöperatie Erfgoed Gelderland geworden en is verhuisd van Zutphen naar Arnhem, waar het op de Westervoortsedijk 67-D is gaan samenwonen met het Gelders Archief. Taken van consulenten verschuiven en ICT neemt een steeds grotere vlucht. Kijk maar eens op www.erfgoedgelderland.nl en voor inhoud www.mijngelderland.nl.

Op wat kleinere schaal, in het oosten van de Achterhoek, zijn in Aalten, Winterswijk, Oost-Gelre en Berkelland ook steeds ontwikkelingen te melden.

In Aalten is Gerda Brethouwer directeur geworden en die zet zich in om met de mooie plannen van het afgelopen decennia een levensvatbaar museum te maken. Na een veelbelovende start van het Museum Markt 12 over de Tweede Wereldoorlog stagneerde de toeloop van publiek en moesten de kosten omlaag. Nu heet dit onderdeel van de Aaltense Musea intussen het Euregionaal Museum voor de Vrijheid. Er is een tweetalige website www.aaltensemusea.nl en een twitteraccount @AaltenseMusea.

In Oost-Gelre zit in het Stadsmuseum in Groenlo ook de VVV. Daarmee laat Groenlo zien dat ook een museum over de stad en de 80-jarige oorlog van belang is voor het toerisme. Mensen, die graag in de Achterhoek fietsen en verblijven, hebben naast hun aandacht voor het landschap ook belangstelling voor de geschiedenis en cultuur en zijn na museumbezoek nog meer overtuigd van hun keuze om in de Achterhoek van een weekend of korte vakantie te genieten.

In Winterswijk is Museum Freriks gesloten en ontstaan nu her en der stekjes. Prinses Beatrix opende op 21 mei jl. Villa Mondriaan, waar de Mondriaans uit Freriks, aangevuld met enkele bruiklenen van particulieren en een wisselende serie bruiklenen uit het Haags Gemeentemuseum een plaats hebben gevonden in het vroegere woonhuis van Mondriaan. Een vermogend Winterswijker heeft dit mogelijk gemaakt. In de Meddosestraat worden oude pandjes gerestaureerd waar mensen van de zorginstelling De Lichtenvoorde in een historische entourage de rol van wever,

bakker of smid gaan vervullen. De begeleiding zal in handen zijn van genoemde zorginstelling. De plannen voor een museum-achtige onderneming bij de Steengroeve worden door een deskundig groepje mensen ontwikkeld. Daar moet een museum voor geologie en landschap zijn beslag krijgen. Gezien de landelijke aandacht voor geologie in Winterswijk en voor het Oehoe-paartje zit in deze opzet veel potentie.
En over de grens, in Vreden, heeft het Hamalandmuseum ook grootse plannen. Het hele museum gaat op de schop, wordt verbouwd en gaat zich meer richten op samenwerking met organisaties in de omgeving die zich ook met erfgoed bezighouden. Het Hamalandmuseum krijgt daarmee een veel centralere positie in Kreis Borken.
Om in de regio de infrastructuur van cultuur en erfgoed in stand te houden zou het een goede zaak zijn meer samen te werken. We moeten niet allemaal hetzelfde nastreven ten koste van elkaar. De bezoeker van onze regio kan dan uit een rijke schakering aan mogelijkheden een keuze maken. Zo'n samenwerking maakt de sector ook sterker in haar relatie tot de diverse overheden en verruimt de mogelijkheden om nieuwe financiële bronnen aan te boren. De Coöperatie Erfgoed Gelderland werkt daar graag aan mee.

Eibergen, juni 2013 Paul Puntman, adviseur Museum de Scheper

De Rekkense Inrichtingen 1913-2013

Inleiding

Geloof, gedrevenheid en optimisme om het leven van mensen in nood te verbeteren zijn steeds weer de drijfveren geweest van de werkers binnen de Rekkense Inrichtingen. Duizenden gemotiveerde mensen hebben hun beste krachten gegeven om, in navolging van de oprichters van de Rekkense Inrichtingen, hen die in de knel zaten opnieuw perspectief te bieden. Dit ging niet altijd zonder slag of stoot, er werd gelachen maar ook gehuild. Er moesten tegenslagen worden geïncasseerd en niet alles liep op rolletjes. Dit jaar is het honderd jaar geleden dat de eerste steen van paviljoen De Haar werd gelegd. Dit gebeurde op 30 juni 1913. Daarna zouden er nog vele paviljoens verrijzen op de Rekkense Heide. In dit artikel wordt ingegaan op deze geschiedenis, op de idealen en het enthousiasme van de werkers. Ook zullen de verschillende organisaties aan de orde komen, waaronder kliniek Oldenkotte, de Eefdese Tehuizen, De Marke, het Johannes Wier-huis en Tactus Verslavingszorg die uit de Rekkense Inrichtingen zijn ontstaan.

De idealen van het Reveil

Het protestants-christelijke Reveil (1815-1870), ontstaan rond mensen als Da Costa en Groen van Prinsterer, was een beweging die het christendom in praktijk wilde brengen. De aanhangers van het Reveil streefden een betere wereld na en verwachtten die van een door het geloof opgewekte verandering van de enkeling. Zo stelde men in het Reveil het gevoel van het individu centraal in plaats van de rede. Een man die door de idealen van het Reveil gegrepen werd, was E. René van Ouwenaller (1855-1942). Hij had een scherp oog voor de nood van mensen die in gevangenissen werden vastgehouden. Indachtig de woorden van Jezus in Mattheüs 25 bezocht hij wekelijks gevangenen in hun cel. Van Ouwenaller was van mening dat met opsluiting alleen niets bereikt werd. 'Deze mensen horen niet in een gevangenis maar zouden gebaat zijn bij opvang in een zorgzame omgeving', was zijn mening. In 1938 schreef hij zijn vernieuwende ideeën over deze zorg op in een brochure met de titel *Onbevredigd*. Deze brochure is tientallen jaren lang bij rechtscolleges gebruikt. Hij pleitte daarin ook voor een gedegen opleiding voor gevangenispersoneel.

Op een conferentie in 1910 van de Centrale Bond voor Inwendige Zending, waarvan Van Ouwenaller bestuurslid was, kwam de zwakzinnigenzorg aan de orde. Op deze conferentie was ook de jonge predikant Wouter Lourens Slot uit Rekken aanwezig. Van Ouwenaller en Slot kwamen aan de praat over de oprichting van een speciale inrichting. Slot zei: 'Ik weet wel een geschikt terrein in Rekken'. Ze maakten de afspraak dat Slot binnen een half jaar dit terrein geregeld zou hebben en dan konden ze verder praten. Tot Van Ouwenallers verbazing maakte Slot zijn woorden waar. Op 12 juli 1912 werd voor 7.500 gulden

Kadastrale kaart 1867 met de Rekkense heide nog niet ontgonnen. In 1912 werd 100 hectare aangekocht voor de bouw van de Rekkense Inrichtingen (collectie: J. Baake).

honderd hectare Rekkense heide en moeras aangekocht. Enkele maanden eerder, op 20 maart 1912, was de Vereniging tot Stichting van Christelijke Inrichtingen voor Verpleging van Zwakzinnigen in Rekken haar werk begonnen. Op 12 juli van dat jaar vond in een snikhete consistorie van de Hervormde Kerk in Rekken de overdracht van de gronden plaats.

Het werk kan beginnen

Architect Cornelis de Groot uit Hilversum kreeg de opdracht om de nieuwe inrichting te ontwerpen. Hij ontwierp de paviljoens in Japanse stijl. Het was de bedoeling dat de nieuwe inrichting kleinschalig, ruim en modern van opzet zou worden. Geen grote gebouwen meer zoals toen gebruikelijk was. Men verwachtte dat het platteland een heilzame en rustgevende uitwerking op de patiënten zou hebben. Enkele paviljoens en een directeurswoning verrezen en er werd een boerderij, de Dennenkamp, gebouwd waar de patiënten zouden werken. Zo ontstond een inrichting die zelfvoorzienend was. Rust, reinheid en regelmaat werden belangrijk gevonden.

In de eerste jaren werden vooral jongvolwassenen opgenomen die vanwege verstandelijke beperking en hun omstandigheden niet meer thuis konden blijven. Door de contacten die Van Ouwenaller had met het Ministerie van Justitie en het gevangeniswezen, werden er gaandeweg ook veroordeelde patiënten in Rekken opgenomen. Deze opnames in een justitieel kader namen na 1927 een grotere vlucht toen de zogenaamde psychopatenwet was aangenomen. De kliniek Oldenkotte startte in 1928. Begin jaren dertig waren er 235 patiënten waarvan 35 met een zgn. tbr-maatregel (tegenwoordig tbs, ter beschikkingstelling met dwangverpleging).

Strubbelingen met Ds. Slot

Begin jaren dertig ontstonden er strubbelingen met Slot, die naar de mening van het bestuur te veel zijn eigen gang ging. Er ontstond een min of meer onwerkbare situatie. In 1936 nam Slot afscheid als directeur van de Inrichting en nam zijn schoonzoon Evert van Schothorst (1905-1974) zijn plaats als directeur in. Wel bleef Slot als geestelijk verzorger werkzaam en een onevenredig grote invloed houden. De immer gedreven Slot startte intussen in Wapenveld een nieuw project, de Wouter Lourens Slot Stichting, op landgoed De Dreef. In 1939 vertrok hij, samen met enkele getrouwen, zelf ook naar Wapenveld. Zijn schoonzoon Evert van Schothorst werd er directeur wat hij tot 1967 bleef. Wouter Lourens Slot overleed in 1944.

Eerste steenlegging van paviljoen "De Haar" op 30 juni 1913 (collectie: Henk Sieben).

Fontein 'wandelde met God'

Ondanks deze perikelen heerste op de inrichting de goede sfeer van een landbouwkolonie. Er werd gewerkt op de boerderij, er kwam een conservenfabriekje, een keuken, een timmerwerkplaats, een wasserij, een radiocentrale en men groef een eigen zwembad dat nog altijd floreert. Ook was er aandacht voor de vrijetijdsbesteding. Toneel, muziek en nuttige recreatie. In mei 1940 werd Henk Fontein (1899-1981) als directeur benoemd. Hij was pedagoog, onderwijzer van beroep en een aanhanger van de Remonstrantse Broederschap, een protestants

kerkgenootschap dat Calvijns leer van de genade en predestinatie verwerpt. Daarmee leggen de remonstranten, in tegenstelling tot de Calvinisten, veel meer het accent op het goede in de mens dat tot ontwikkeling moet worden gebracht. Deze zienswijze leidde tot een discussie die door de erevoorzitter Van Ouwenaller werd afgesloten met de woorden: 'Aan de hemelpoort zal er niet naar het lidmaatschap van een kerk worden gevraagd, maar of u met God hebt gewandeld. U ziet toch, de heer Fontein wandelt met God'. Fontein deelde de opvattingen van Maria Montessori over onderwijs waarin zelfstandigheid en zelfwerkzaamheid een belangrijke rol spelen. Enkele dagen na zijn benoeming werd Nederland bij de oorlog betrokken.

Oorlogstijd

Tijdens de oorlogsjaren ging het werk zo goed en zo kwaad als mogelijk door. Vooral in het laatste oorlogsjaar werden de gevolgen van de oorlog ten volle merkbaar. In het jaarverslag van 1943 werd er nog geen melding gemaakt van de oorlog, maar na de slag om Arnhem (september 1944) werden zowel de paviljoens van Oldenkotte als enkele huizen gevorderd. Er werden gewonde soldaten in ondergebracht. Het kerkgebouw op het terrein werd gebruikt om de bewoners van Oldenkotte op te vangen. Overal heerste chaos. Er speelden zich wanordelijke taferelen af. Paviljoen Mariënoord werd omgebouwd tot veldhos-

Ds. Slot in zijn werkkamer (collectie: Henk Sieben).

(collectie: Henk Sieben)

pitaal. Op de Inrichting deed men zijn uiterste best om met minimale middelen de soms dodelijk gewonde soldaten bij te staan. Andere soldaten keerden zo snel mogelijk naar Duitsland terug. Twaalf soldaten die het leven lieten, werden her en der op het terrein begraven, later op begraafplaats Rustoord. Begin jaren vijftig werden allen herbegraven op de Duitse militaire begraafplaats in IJsselstein.

Ontwikkelingen na de oorlog

Na de oorlog werd de draad met volle energie weer opgepakt. In de vreugde van de bevrijding moesten paviljoens weer worden opgeruimd. Het was een onbeschrijfelijke rommel en chaos. Er was enige tijd sprake van dat de paviljoens gebruikt zouden worden om NSB'ers op te sluiten maar dat plan ging slechts in zeer beperkte mate door. Op 31 december 1945 waren er 149 mannelijke en 115 vrouwelijke patiënten opgenomen.

Het bestuur volgde de maatschappelijke ontwikkelingen op de voet en oriënteerde zich op enkele panden in Eefde. Men kon slechts gedeeltelijk aan de grote vraag naar opnameplaatsen voldoen, vooral voor wat betreft ouderen. Daarom werden in 1949 Groot-Hungerink voor mannen en 't Mastler voor vrouwen in gebruik genomen. Tevens werd in 1950 Huize Baank in Eefde in gebruik genomen als huis voor ongehuwde moeders. In 1969 verhuisden deze moeders naar paviljoen Heihorst in Rekken. In 1947 werd het Sophiahuis te Apeldoorn geopend. Dit was een sluisinternaat, bedoeld om de terugkeer van jongeren naar de maatschappij te begeleiden.

In 1949 werd een verandering in de organisatie en een naamsverandering door-

gevoerd. De Rekkense Inrichtingen werden Vereniging Rekkense Inrichtingen. Hiermee kwam een zekere decentralisatie van de organisatie tot stand. De afzonderlijke afdelingen kregen een eigen leiding, al bleef een centrale leiding wel bestaan. Het zou nog tot 1966 duren voordat de afzonderlijke instituten een grotere autonomie kregen, die in 1982 uitmondde in de volledige zelfstandigheid van de verschillende instituten die overigens nog wel onder de paraplu van de Van Ouwenaller Vereniging (VOV) bleven tot 2001.

De collectebus

Ondanks alle veranderingen ging de propagandacommissie onvermoeibaar voort met het geven van voorlichting over 'Rekken'. Op een gegeven moment waren er zelfs twee voorlichters die avond aan avond het land introkken. Er werd overal met de collectebus rond gegaan. De Rekkense cent en het collectebusje werden zo een begrip!

De collectebus en de Rekkense cent (foto: Henny van Doorn).

Orthopedagogisch centrum

Van oudsher boden de Inrichtingen zorg en opvang aan jongeren die niet meer thuis konden wonen. Vaak waren het kinderen met een verstandelijke beperking, vaak ook jongeren die over de schreef waren gegaan. In 1948 besloot het bestuur tot een professioneler orthopedagogisch centrum. De leeftijdsgrens werd verlaagd. Dit betekende een nieuwe toestroom van jongens en meisjes die elk in hun eigen afdelingen werden opgenomen. De jongens werden op Deeskensveld opgevangen en de meisjes op Gelders-End. In deze nieuwe inrichting voor kinderbescherming kon Fontein zijn ideeën over heropvoeding kwijt. Ook legde hij de nadruk op het belang van preventieve activiteiten.

Na het vertrek van Henk Fontein kreeg Huub van Ameide in 1958 de dagelijkse leiding over Gelders-End. Van Ameide, tijdens de oorlog begonnen als groepsleider, had zich tot orthopedagoog ontwikkeld en toonde aan hoe waardevol het is om met een duidelijk concept te werken. Hij maakte zich sterk voor een zinvolle vrijetijdsbesteding van de meisjes en vrouwen die aan zijn hoede waren toevertrouwd.

Op Deeskensveld kreeg Merwart Jansen de leiding. In 1957 kwam Ger de Lange als orthopedagoog in dienst. Hij was een vernieuwer in het opvoeden en introduceerde de socio-groepsmethode. Hij had zich grondig verdiept in de problematiek van kinderen met een hechtingsstoornis. Hij legde in het team de

nadruk op de functionele verhoudingen en veel minder op de hiërarchische. De klus moest samen geklaard worden. Het ging om het samenspel in het team. Dat bepaalde het verloop van een behandeling. In 1965 publiceerde De Lange het boek 'Kinderen zonder thuis in deze wereld'.
Om de groepsleiders mee te krijgen werd er veel aandacht besteed aan de opleiding waaronder de cursussen Kinderbescherming A en B. Niet alleen de scholing van de medewerkers kreeg de aandacht, ook de opleiding van de pupillen.

Einde van een tijdperk
In 1967 stopte Sophie van Ouwenaller met haar werk voor de Rekkense Inrichtingen. De dochter van de oprichter was vanaf 1927 actief geweest voor 'Rekken' als bestuurslid en van 1947 tot 1967 als voorzitter. Met grote betrokkenheid en passie had zij het werk van haar vader voortgezet. Met haar werd een tijdperk afgesloten. Prof. Dr. Jannes Reiling nam het stokje als voorzitter van het bestuur over. Het werd een turbulente tijd waarin zich in de samenleving en in 'Rekken' grote veranderingen voltrokken. Inhoudelijk was sprake van een enorme professionalisering van het werk. Nieuwe ideeën kregen binnen 'Rekken' volop de ruimte. Soms pakte dit verkeerd uit, meestal echter goed!

Rumoerige jaren in de kinderbescherming
De jaren zestig en zeventig waren in de kinderbescherming rumoerige en onstuimige jaren. Na een aantal wisselingen in de directie werd in 1976 Miel Hilgers op Deeskensveld benoemd. Hij was een man met grote idealen. Onder invloed van de psycholoog Carl Rogers met zijn niet-directieve behandelmethode, introduceerde Hilgers een nieuwe aanpak in die geest. Er diende een klimaat van tolerantie ten aanzien van de kinderen te komen. Ze waren immers veel tekort gekomen en hadden in hun ontwikkeling ernstige problemen opgelopen. Hilgers ondervond veel weerstand, met name omdat de nieuwe methode veel te snel werd ingevoerd. Vernielingen en agressieve uitingen van de jongeren namen in omvang toe en groepsleiders hadden vaak het nakijken. Veel personeelsleden meldden zich ziek. Ondanks grote kritiek ging Hilgers door met zijn methode. In 1978 vond de samenvoeging van Deeskensveld met Gelders-End plaats. De nieuwe organisatie ging verder als orthopedagogisch centrum De Marke waarvan Hilgers directeur werd. Zijn geloof in zijn methode was ongebroken maar steeds meer personeelsleden gaven er de brui aan. Hilgers werd op 15 april 1980 door het bestuur op non-actief gezet mede ook omdat de centrale ondernemingsraad het vertrouwen in Hilgers had opgezegd. Een aantal jongeren echter bleef, gesteund door de Belangenvereniging Minderjarigen, het beleid van Hilgers voluit steunen. Ze hadden kritiek op de gang van zaken en bezetten de paviljoens De Leemcule en het kantoor D'n Angank. Miel Hilgers was bij zijn gedwongen vertrek zeer teleurgesteld temeer omdat hij geen tijd meer kreeg om zijn idealen waar te maken. Een commissie onder leiding van de Groningse hoogleraar

orthopedagogiek Co Rink stelde nieuwe protocollen op voor behandeling en beheer van De Marke, de zogenaamde 'open leefsituatie'. Deze werden door het bestuur onder leiding van mw. R. Cappetti-van den Beld aanvaard. Op basis van dit nieuwe plan werd op 15 november 1981 Simon Vuyk als directeur van De Marke benoemd. Hij kwam uit de wereld van de volkshogeschool. Hij was erop gericht om mensen te begeleiden naar zelfstandigheid en zelfvertrouwen. Op deze manier konden ze hun eigen mogelijkheden ontdekken. Eenmaal directeur van De Marke streefde hij naar nauwere samenwerking met de Koningin Wilhelmina School. In 1989 fuseerde De Marke bestuurlijk met de Koningin Wilhelmina School tot de L.H. Fonteinstichting.

Twee foto's van de ambachtschool op de inrichting. Links de vestibule en rechts de werkplaats (collectie: J. Baake).

Speciaal onderwijs.

In 1949 werd er gestart met buitengewoon lager onderwijs. In 1951 werd P. Vermeulen hoofd van deze BLO school, later de Koningin Wilhelminaschool (KWS). Hij koesterde vernieuwende gedachten over dit onderwijs. Hij streefde er naar het onderwijs aan te laten sluiten bij wat de samenleving wenste. 'Aan boekjes- en methodenkramerij heeft men niets'. Op 1 mei 1970 kwam Henk Visser in dienst en kreeg als opdracht de relatie Deeskensveld en de KWS te verbeteren. Onder zijn enthousiaste leiding groeide de KWS uit tot een onderwijscentrum met vele mogelijkheden. Behalve op de KWS volgden een aantal pupillen ook bij scholen in de omliggende plaatsen onderwijs. In de jaren tachtig sloeg men de vleugels verder uit en werden werk- en leerreizen naar Frankrijk georganiseerd.

Er werd een zeilklipper aangekocht, de Thomas Bestevaer, die, eenmaal gerestaureerd, ingezet werd in het kader van leer-werkprojecten. Vanwege buitensporige uitgaven in die de landelijke pers haalden, werden de buitenlandse activiteiten na een aantal jaren weer afgebouwd. In 1995 werd de Koningin Wilhelmina School ondergebracht bij de Brouwerij, de school van de inrichting te Zetten. De nieuwe naam van de school werd De Gildemeester, later de Suringarschool geheten en nu De Click.

Nieuwmarke

Wanneer De Marke in 1998 fuseert met Nederlandse Mettray gaan beiden verder onder de naam Rentray. In 2009 besloot de Minister van Justitie een aantal Justitiële Jeugdinrichtingen, waaronder LSG-Rentray in Rekken, te sluiten. Deze organisatie was het jaar daarvoor reeds gefuseerd met de Leo Stichting in Borculo en had een ingrijpende verandering doorgemaakt. De Justitiële Jeugdinrichting van weleer was een Orthopedagogisch Behandelcentrum geworden voor jongeren met een verstandelijke beperking. In 2012 heet die instelling LSG-Rentray & Zonnehuizen waarbij de locatie in Rekken Nieuwmarke genoemd wordt. De paviljoens van Nieuwmarke zijn gelegen aan de Panovenweg en de Dr. W. Slotlaan.

Boerderij de Dennenkamp

Vanaf de beginjaren was het werken op de boerderij een belangrijk onderdeel van de behandeling en het leven op de Inrichting. Behalve dat de patiënten er werkritme opdeden, leverden de boerderij mooi wat op en de producten gebruikt voor de dagelijks maaltijden. Gerrit Enserink was van 1941 tot 1978 bedrijfsleider. Hij leverde met zijn werkmeesters een geweldige bijdrage aan een prima resultaat. Nadat het verplicht werken van patiënten op de boerderij verboden werd, stond de Dennenkamp in de jaren zeventig leeg. In de jaren tachtig overtuigde Simon Vuyk het bestuur van de Van Ouwenaller Vereniging om de historische gebouwen te restaureren en nam hij het initiatief er een biologisch dynamische boerderij annex zorgfunctie in te vestigen. Vanaf 1 oktober 1987 ging dit project van start onder leiding van Piet Schagen en Paul Teuben. Piet Schagen

Boerderij de Dennenkamp (collectie: Henk Sieben).

pachtte enkele jaren later met zijn vrouw Liesbeth Huybrechts deze boerderij die zij nog steeds met veel enthousiasme leiden. Zij gaven ondermeer de mogelijkheid tot arbeidsrehabilitatie waar de diverse onderdelen van de Inrichtingen gebruik van maakten. Tevens werden en worden er nog steeds biologisch dynamische producten verkocht aan mensen uit de gehele omgeving.

Het Hoofdgebouw

Kloppend hart van de inrichtingen was tientallen jaren het hoofdgebouw dat midden op het terrein stond. Zowel de patiënten- als de salarisadministratie was er gevestigd. De directie had er een onderkomen, er was een winkel, een medische dienst en telefooncentrale. De afdeling Personeelszaken vond onderdak in de vroegere directeurswoning Wulpenslat. Er was altijd volop leven in en rond het hoofdgebouw. Na de reorganisatie in 1982 werden de ondersteunende diensten omgedoopt tot Algemene Zaken. Na de verzelfstandiging in 2003 werden de ondersteunende diensten ondergebracht bij de afzonderlijke instituten. Het oude hoofdgebouw staat op de nominatie om gesloopt te worden maar wellicht wordt voor dit mooie pand nog een andere bestemming gevonden.

De vroegere directeurswoning Wulpenslat (collectie: Henk Sieben).

Vertrek Vegelien

In de aanloop naar de reorganisatie in 1982 vertrok Rienk Vegelien na bijna vijfentwintig jaar algemeen secretaris van het bestuur te zijn geweest. In zijn tijd vond er een verdergaande verzelfstandiging van de diverse onderdelen van de

Inrichtingen plaats. Het waren turbulente jaren waarin zelfs het voortbestaan van de Inrichtingen op het spel stond. Dankzij Vegeliens kordate optreden wist hij sluiting te voorkomen. In 1982 trad ook Jannes Reiling af als voorzitter van het bestuur. De reorganisatie die in gang was gezet, kwam nu in een heuse stroomversnelling. De verschillende onderdelen werden zelfstandig en de naam Vereniging Rekkense Inrichtingen veranderde in Van Ouwenaller Vereniging als een eerbetoon aan vader en dochter Van Ouwenaller die zoveel voor de vereniging betekend hebben. De verandering die ingezet was betrof niet alleen de organisatievorm. Ook de religieuze achtergrond was ingrijpend veranderd en dat was een afspiegeling van de maatschappelijke werkelijkheid. Toen op 26 juni 1984 mr. J.M. Sybrandi voorzitter van het algemeen bestuur werd, was van de oorspronkelijke protestantse signatuur nog maar weinig overgebleven. Wat wel gebleven was, waren de mensen die zich met hart en ziel en vakbekwaamheid inzetten voor hun patiënten die inmiddels cliënten werden genoemd.

Eén van de paviljoens. Tegenwoordig heet het "de Wakel" (collectie: Henk Sieben).

Kliniek Oldenkotte

Het eerste paviljoen van Oldenkotte is gebouwd in 1928. Een jaar later kwamen de eerste patiënten met een zogenaamde tbr-maatregel. Het gaat om personen die één of meer ernstige delicten hebben gepleegd, niet of sterk verminderd toerekeningsvatbaar worden geacht en vanwege hun psychiatrische stoornis een gevaar voor de samenleving zijn. In het beging voerde Slot zelf de directie over de nieuwe kliniek. Sinds 1940 toen Fontein de nieuwe directeur werd, werd ook de Hengelose psychiater S. Heringa (1907-2003) aan de kliniek verbonden. Hij

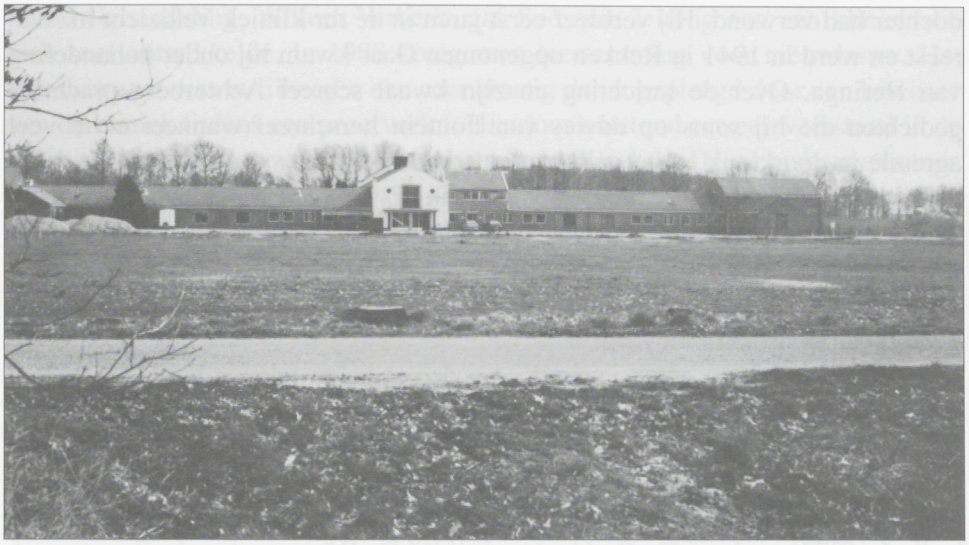

De oude kliniek Oldenkotte (collectie: Henk Sieben).

hield zich bezig met diagnostiek en stelde voor iedere patiënt een behandelplan op. Hij was voorstander van arbeidstherapie en spande zich in om met patiënten, die een psychopathische persoonlijkheid hadden, 'on speaking terms' te raken. Zo werkten er patiënten in de kleermakerij en op de boerderij De Zes Wegen. Ook maakte onderwijs een onderdeel uit van de behandeling op Oldenkotte. Hoe gruwelijk de daden van de patiënt ook waren geweest, Heringa vond dat het tonen van respect een belangrijke voorwaarde was voor de behandeling. In 1950 werd Heringa opgevolgd door D.J. Beck.

Na het vertrek van Fontein als directeur van de Vereniging werd Jo Jonker directeur. Hij was ook directeur van Oldenkotte. In 1963 vertrok Jonker naar Het Hooge Land te Beekbergen. Rienk Vegelien werd daarna de algemeen directeur. In die jaren kwam er gaandeweg steeds meer aandacht voor de professionele hupverlening. Al is de leiding van de inrichting in handen van psychologen, orthopedagogen, artsen en psychiaters, de teams bestonden nog vaak uit gemotiveerde mensen die werkten vanuit hun hart. Gaandeweg won de professionalisering echter steeds meer terrein. Zoals hierboven vermeld, maakte arbeid vanaf het begin een belangrijk deel uit van de behandeling. Werken op de Dennenkamp hoorde bij het dagelijks ritme op de Inrichting. Behalve dat de patiënten werkten in de werkplaatsen naast de paviljoens, werkten er ook patiënten bij boeren in de buurt.

Gerrit Achterberg

Een van de meest bekende patiënten van Oldenkotte was de dichter Gerrit Achterberg (1905-1962). Hem was door de rechtbank een tbr-maatregel opgelegd omdat hij zijn hospita met een pistoolschot om het leven bracht en haar

dochter had verwond. Hij verbleef eerst jaren in de tbr-kliniek Veldzicht in Avereest en werd in 1941 in Rekken opgenomen Daar kwam hij onder behandeling van Heringa. Over de inrichting en zijn kwaal schreef Achterberg prachtige gedichten die hij soms op advies van Fontein herschreef wanneer er te veel agressie in doorklonk en het zijn kansen op proefverlof zou verkleinen. In 1946 trouwde Achterberg met Cathrien van Baak. Zij gingen op de Mariahoeve in Neede wonen. Daar bleef hij onder toezicht van Oldenkotte staan totdat hij in 1955 zijn vrijheid herkreeg.

Terugkeer in de samenleving

In 1965 werd een paviljoen ingericht om de patiënten voor te bereiden op hun terugkeer in de samenleving. Hiervoor was paviljoen De Kiefte naast het hoofdgebouw bestemd. Het plan om in Enschede een sluisinternaat te openen bracht veel beroering teweeg. Velen waren verontrust en talloze ingezonden brieven waren het resultaat. Na een aantal gesprekken met de buurt was de kou uit de lucht. In 1970 werd aan De Boddenkampsingel De Wiem geopend.
Gerrit Kok had er de leiding. Het was vooral een kunst om zo met de regels om te gaan dat de bewoners er van leerden en de situatie leefbaar bleef.
In 1990 werd een nieuw pand aan de Hengelosestraat betrokken. Behalve in Enschede werd in Deventer een forensisch psychiatrische polikliniek geopend, De Tender. De oprichting van een resocialisatiehuis in Deventer enkele jaren daarna, De Poorte, leidde in eerste instantie ook tot veel onrust in de buurt.

Nieuwe kliniek Oldenkotte

In 1972 werd Joop Soppe directeur van Oldenkotte. Als eerste pakte hij de gecentraliseerde organisatie aan. Het is de tijd van democratisering waar ook binnen Oldenkotte niet aan te ontkomen viel. Na zijn vertrek naar het Groningse Tolbert waar hij directeur van Sintmaheerdt werd, werd Jos Soesman in 1978 directeur van Oldenkotte. Hij was bedrijfspsycholoog en gaf leiding aan de kliniek in een turbulente tijd. De tbr wereld was danig in beweging. In 1982 was er vanwege de hoge kosten en een teruglopend aantal tbr-gestelden sprake van sluiting van één van de zeven tbr-klinieken in Nederland. Uiteindelijk mocht Oldenkotte doorgaan. In die tijd veranderde ook 'ter beschikking van de regering' (tbr) in 'ter beschikkingstelling' (tbs). Samen met het

Nieuwbouw Oldenkotte (collectie: Henk Sieben).

hoofd Behandeling, Willem Verberk, gaf Soesman leiding aan een kliniek die zich snel ontwikkelde. In 1988 kreeg men toestemming voor nieuwbouw. Het jaar daarvoor was in Eibergen een zeer ernstig delict gepleegd door een bewoner van de kliniek tijdens een proefverlof. Hierdoor ontstond er veel weerstand in de omgeving tegen alles wat met Oldenkotte te maken had. De nieuwbouwplannen gingen uiteindelijk door en er werd een geheel nieuwe, goed beveiligde kliniek gebouwd die in 1990 geopend werd. Het aantal plaatsen breidde zich in deze jaren snel uit zodat er in 1996 een uitbreiding van de kliniek plaatsvond. Een van de veranderingen was de mate van beveiliging van de kliniek. Was het oude Oldenkotte nog een open kliniek, de nieuwe kliniek was omgeven door hoge hekken. Ondanks de strenge beveiliging wisten een aantal patiënten in 1998 met behulp van een slijptol te ontsnappen waardoor Oldenkotte landelijk in het nieuws kwam. Wat de inhoud van de behandeling betrof, maakte arbeid daar een steeds groter onderdeel van uit. Op deze manier zou re-integratie in de samenleving beter verlopen. Verder was er in de behandeling sprake van een toenemende protocollering. Intussen zocht Oldenkotte samenwerking met GGZ instellingen in de regio. Men vond deze samenwerking uiteindelijk met GGZ instelling Dimence en sinds september 2012 maakt Oldenkotte deel uit van de Dimencegroep.
In maart 2013 werd in Den Haag, als een donderslag bij heldere hemel, het rigoureuze besluit genomen om bij kliniek Oldenkotte geen zorg meer in te kopen wat zoveel betekent als dat de kliniek in 2015 moet sluiten. Dit bericht kwam hard aan bij iedereen die er door getroffen werd. Een storm van kritiek weerklonk, niet alleen vanuit de kliniek zelf en de Rekkense gemeenschap maar ook vanuit de lokale politiek. Van verschillende kanten werd Den Haag bewerkt om dit besluit terug te draaien. Helaas zonder resultaat. Met sluiting van Oldenkotte gaat niet alleen kostbare expertise verloren, ook de werkgelegenheid in deze omgeving krijgt een enorme knauw.

Contact met de buurt

Mede vanwege een aantal ernstige delicten, maar ook vanwege de voortdurende uitbreidingen van de kliniek is door de jaren heen het gesprek met de directe omgeving steeds belangrijker geworden. Omwonenden stellen er prijs op geïnformeerd te worden over de ontwikkelingen maar ook de kliniek wil graag informeren. Niet alleen vanuit Oldenkotte stelt men het contact met de buurt op prijs, ook vanuit Nieuwmarke en Trajectum vindt men dit belangrijk. Vanuit Nieuwmarke en Trajectum wordt de buurt daarom ook elk jaar uitgenodigd voor de Nieuwjaarsreceptie.
Ook op sportief gebied probeert de kliniek het beste beentje voor te zetten. Op 5 mei 1970 vond de eerste Oldenkotteloop plaats. Het was die dag zowel Bevrijdingsdag als Hemelvaartsdag. Iedereen had vrij en kon dus meedoen. De Oldenkotteloop is een sportieve recreatieloop die voor iedereen toegankelijk is.

Namen die hier voor altijd aan verbonden zijn, zijn Dinant Kluivers, Gerard Wessels en Hans Derrix. Vanuit de wijde omgeving doet men aan deze loop mee. Speciaal is dat er ook een afstand is voor de kinderen van de basisschool die dan ook massaal aan deze prestatieloop meedoen. Een ander sportief evenement is de (mini)triatlon die elk jaar rond het Rekkens Natuurbad georganiseerd wordt en in 1987 voor de eerste keer plaatsvond. Begonnen als een evenement voor medewerkers van de Van Ouwenaller Vereniging groeide dit uit tot een sportief treffen waar mensen uit de hele omgeving aan meedoen.

Links Rienk Vegelien in gesprek met bestuursleden, o.a. Van Boxem en mevrouw Terpstra.

Tactus Verslavingszorg

Het is vooral aan de inzet van Rienk Vegelien te danken dat er een afdeling voor verslaafden, het Johannes Wier-huis is gekomen. In de jaren zeventig was er sprake van een afnemend aantal tbr-gestelden waardoor er paviljoens leeg kwamen te staan. Tegelijk ontstond een toenemende vraag naar een klinische voorzienig voor mensen met verslavingsproblematiek. Vegelien kreeg het voor elkaar dat Panoven en Onderschoer hiervoor gebruikt konden worden. In januari 1976 werden de eerste cliënten in het Johannes Wier-huis opgenomen dat toen bestuurlijk nog onder Oldenkotte viel. Een jong en enthousiast team ging onder leiding van de gedragstherapeut Jan Walburg aan de slag en wist het Wier-huis op de kaart te zetten als een kliniek waar met succes mensen met verslaving werden behandeld. Er vond differentiatie plaats: de crisis/detox en de behandelafdeling werden aparte afdelingen. Ook kwam er een kortdurende- en een deeltijd behandeling. Men kon de vraag vanuit het land eigenlijk niet aan, wat resulteerde in lange wachtlijsten.
Vanwege een betere bereikbaarheid verhuisde de opname afdeling van het Wierhuis in 1987 naar Enschede. De behandelafdeling bleef in Rekken. Peet Scheepens en Ruud Rutten kregen de leiding van de kliniek. Het Johannes Wier-huis was nu een zelfstandige kliniek geworden. Wick Terpstra was de voorzitster van het bestuur. In 1989 vond een fusie met de in Apeldoorn gevestigde Henriëtte Hartsenkliniek plaats. De nieuwe kliniek met de naam Instituut Verslavingszorg Oost Nederland (IVON). Nauwere samenwerking tussen klinische en ambulante verslavingszorg mondde in 1999 uit in een fusie tussen het IVON en het CAD Twente. De nieuwe organisatie ging verder onder de naam Tactus. Bij fusies met consultatiebureaus in Overijssel en Flevoland in 2009 ontstond Tactus Verslavingszorg.

Eefdese Tehuizen

Na de tweede wereldoorlog zocht het bestuur van Rekken naar een locatie om oudere mensen met een verstandelijke beperking op te vangen. In Eefde werden zoals gezegd Groot Hungerink en 't Mastler in gebruik genomen. Diacones Co Niewöhner kreeg de leiding van 't Mastler en het echtpaar Jan en Gon Dam-Hendriks zou 34 jaar leiding geven aan Groot Hungerink. Zij woonden in het koetshuis naast de villa. In 1970 gingen Groot Hungerink en 't Mastler samenwerken als de Eefdese Tehuizen. Intussen werden plannen voor een nieuwe kliniek ontwikkeld, het Laarveld. Het was de bedoeling deze kliniek in Rekken te bouwen. Uiteindelijk werd in 1983 na veel discussie die nieuwe inrichting in het Groningse Tolbert gerealiseerd, Sintmaheerdt. In 1982 werd Frits Oostrik directeur van De Eefdese Tehuizen. De hulp aan verstandelijk gehandicapten maakte een sterke ontwikkeling door. Zo werd in 1998 ook de groep sterk gedragsgestoorde licht verstandelijk gehandicapten behandeld (de SGLVG'ers). In 2001 vond er een naamswijziging plaats en ging de instelling verder onder de naam Hanzeborg. In 2004 besloten Hanzeborg en Hoeve Boschoord te Vledder samen op te trekken. Op deze manier konden ze de doelgroep de gehele zorgketen bieden. De nieuwe organisatie werd, geheel passend, Trajectum genoemd. Vanaf januari 2012 zijn beide organisaties officieel gefuseerd. Het jaar daarvoor had deze organisatie het zogenaamde Kruisgebouw aan de Panovenweg te Rekken al betrokken.

Geestelijke verzorging

Tientallen jaren speelde het evangelie van Jezus Christus als grondslag van de arbeid een belangrijke rol in het werk op de inrichtingen. Natuurlijk is het dominee Slot geweest die als stuwende kracht jarenlang een belangrijk stempel druk-

te op de omgang met elkaar. Hij had daartoe een aantal voorschriften opgesteld en hield elke dag zijn ochtendopeningen. Ook zijn opvolger in de Nederlandse Hervormde kerk in het dorp, dominee Adriani, was nauw betrokken bij het werk op de inrichting, evenals dominee Ploos van Amstel die van 1920 tot 1956 werkzaam was in Rekken. Hij verzorgde catechisatielessen en ging voor in kerkdiensten. Ook tijdens de oorlog gingen de godsdienstoefeningen gewoon door. Omdat na november '44 in het kerkgebouw bewoners waren ondergebracht, kon men gebruik maken van de hervormde kerk in het dorp. Ds. K.G. Eckenhausen werd in 1951 geestelijk verzorger van de Inrichting. Na hem kwamen de predikanten Breek en Knottnerus. De protestants-christelijke grondslag is op dat moment nog altijd een belangrijk gegeven. Ook van het personeel werd verwacht dat ze de christelijke levensovertuiging waren toegedaan. In 1967 werd Bart Naessens als predikant bevestigd. Evenals zijn voorgangers maakte hij deel uit van het bestuur maar hij zou de laatste zijn. Na Bart Naessens waren er drie geestelijk verzorgers werkzaam op de inrichting: Roelof de Roos op Oldenkotte, Ab Schoneveld op Gelders End en Nico de Haas als rooms-katholiek pastor op Deeskendveld. Ook binnen Groot Hungerink en 't Mastler en later bij de Eefdese Tehuizen speelde de geestelijke verzorging altijd een belangrijke rol.

In de tijd van Hein Jan Elbers, directeur van het beheersbureau Algemene Zaken (1982-1988), werd een statutenwijziging doorgevoerd waarin de verantwoordelijkheid van het bestuur voor de functie van geestelijk verzorger werd geschrapt. Het was nu aan de afzonderlijke instellingen of men al of niet gebruik maakte van een geestelijk verzorger. De protestants-christelijke signatuur was echter wel verleden tijd. Dat wil echter niet zeggen dat er geen belangstelling was voor

de geestelijke verzorging. Integendeel, door de jaren heen is hier steeds aandacht voor geweest, ook na de ontvlechting. Bij Oldenkotte is er naast de aandacht voor de christelijke- ook aandacht voor de islamitische levensovertuiging. Ook binnen de organisaties Tactus Verslavingszorg, de Marke/Rentray en Trajectum is er aandacht voor de levensbeschouwelijke vragen.

Wonen, werken en leven op het terrein

Behalve dat er in de afgelopen honderd jaar duizenden patiënten op het terrein van de inrichtingen hebben gewoond en gewerkt, hebben ook honderden werkers dat gedaan. Naast paviljoens werden er dienstwoningen gebouwd. Sommigen woonden en werkten er slechts kort, maar anderen deden dat tientallen jaren. Lange tijd had de inrichting iets van, zoals hierboven ook al gezegd, een landbouwkolonie waar het goed toeven was. Alle voorzieningen die men in het dagelijks leven nodig had, waren aanwezig: een winkel(tje) voor de boodschappen, een sporthal, een zwembad en een kerk. De fietsen werden hersteld en via de Technische Dienst werden reparaties aan de huizen verricht. Er was de boerderij waar verse producten konden worden gekocht. Tot in de jaren tachtig verliep alle telefoonverkeer via de telefooncentrale waar zowel de woningen als de paviljoens op aangesloten waren. De telefonisten waren altijd van alles op de hoogte, ook wanneer iemand niet thuis was. De ontvlechting van de vereniging ging gepaard met de verkoop van de gronden en de huizen op het terrein te Rekken. Eind 1995 vond de overdracht van de infrastructuur plaats aan de gemeente Eibergen zodat de Van Ouwenaller Vereniging in feite niet langer een 'enclave' was. De wegen op het voormalige terrein behoren nu tot de 30 km zone en zijn daarmee binnen de bebouwde kom gekomen.

Huiskamer van paviljoen Mervelde 1968 (collectie: Henk Sieben).

Het zwembad in Rekken.

Verbondenheid met het dorp Rekken

De werkers van het eerste uur kwamen allen uit het dorp Rekken. Veertig boeren hadden hun grond verkocht ten gunste van het idealen van dominee Wouter Lourens Slot en René van Ouwenaller die dit financieel mogelijk maakte. Na de verkoop kon men aan de slag om het uitgestrekte heideveld te ontginnen. Tot ver na de tweede wereldoorlog bleven namen als Abbink, Boevink, Floors en Simens aan 'de kolonie' verbonden. Toen de werkers van het eerste uur met pensioen waren gegaan en opgevolgd door mensen 'van buiten', ontwikkelde 'de kolonie' zich tot een min of meer aparte gemeenschap die los kwam te staan van het dorp. Toch zijn er ook altijd mensen blijven meedoen met de activiteiten in het dorp, de dorpsraad, de kerk, de muziek- en de voetbalvereniging en natuurlijk het jaarlijkse hoogtepunt: het Volksfeest in Rekken. Elk jaar opnieuw ging de optocht over het terrein van de Inrichting, speelde bij het hoofdkantoor het Wilhelmus en ontving daar een envelop met inhoud. Vanaf 1996 voert de optocht over de Rakekolkweg naar kliniek Oldenkotte waar men gastvrij ontvangen wordt. Daar wordt nu het Wilhelmus gespeeld voordat men verder trekt. Ook hebben een aantal Rekkense sportverenigingen altijd dankbaar gebruik gemaakt van de sporthal op het terrein en natuurlijk is het zwembad een belangrijke trekpleister voor mensen uit de gehele omgeving.

Koninklijke belangstelling

Aan Koninklijke belangstelling heeft het de Rekkense Inrichtingen nooit ontbroken. Koningin Emma bezocht de Inrichtingen in de jaren twintig. Ze werd rond-

Koningin Beatrix op werkbezoek in Rekken (foto: Henk Sieben).

geleid door René van Ouwenaller. Een van de medewerkers meende tot beider verrassing dat Emma zijn moeder was. Koningin Juliana bezocht Rekken zelfs twee keer. In 1955 en in 1965 ter gelegenheid van het gouden jubileum. Bij dit bezoek werd de koningin een theemuts, die door één van de patiënten gemaakt was, aangeboden. Deze Koninklijke bezoeken waren echte hoogtepunten. Koningin Beatrix bracht in november 1984 een bezoek aan het Johannes Wier-huis waarbij ze haar oprechte belangstelling toonde voor de patiënten. Dit bezoek werd door allen als zeer indrukwekkend ervaren.

De ontvlechting

In 1981 waren er vijf instituten die de Van Ouwenaller Vereniging vormden: de stichting Oldenkotte, de L.H. Fonteinstichting (De Marke en de KWS) de stichting Eefdese tehuizen, het Instituut Verslavingszorg Oost Nederland (fusie Johannes Wier-huis en de Henriette Hartsenkliniek) en Algemene Zaken, dat later omgedoopt werd tot Beheersbureau.

In 1982 vond er een belangrijke statutenwijziging plaats waarin de directeuren en verschillende besturen verantwoordelijk werden voor hun beleid en niet meer het algemeen bestuur. Rienk Vegelien ging met pensioen en de functie van algemeen secretaris verdween. De naam Vereniging Rekkense Inrichtingen werd gewijzigd in Van Ouwenaller Vereniging (VOV) als een eerbetoon aan de oprichter en zijn dochter, de erevoorzitter Sophie van Ouwenaller. Men vond dat er iets ondernomen diende te worden om de verdwenen gezamenlijkheid te bewaren. In het licht hiervan werd er een VOV achtkamp georganiseerd voor alle instituten. De winnende ploeg ontving de Jannes Reiling bokaal. In totaal zijn er vijftien van deze dagen georganiseerd.

De in 1982 benoemde directeur Hein Jan Elbers van het bureau Algemene Zaken kon zich alleen nog maar bezig houden met verdere ontvlechting van een VOV waarvan de verschillende onderdelen steeds meer hun eigen weg gingen. Dit proces werd versneld toen Elbers in 1988 vertrok. Op 1 mei 1990 werd Frits Oostrik benoemd tot voorzitter van het overkoepelend orgaan van de VOV dat de ontvlechting moest afronden. In 2001 werd het Beheersbureau opgeheven. De onderlinge band was daarmee doorgesneden. In 2003, toen de Vereniging negentig jaar bestond, verscheen het herdenkingsboek van de VOV Daar ligt een verhaal. Dit boek kan als een laatste wapenfeit worden beschouwd.

Tot besluit

Na de ontvlechting hebben de organisaties die eens tot de Van Ouwenaller Vereniging behoorden turbulente ontwikkelingen doorgemaakt. Er is gereorganiseerd, gefuseerd en er zijn tal van moderne methoden van behandeling zijn ingevoerd, waaronder behandelingen via internet. De intenties zijn niet wezenlijk veranderd. In het contactorgaan voor medewerkers en belangstellenden van de Vereniging Rekkense Inrichtingen van mei 1967 is een afscheidsartikel van mevrouw Sofie van Ouwenaller opgenomen waarin ze zegt dat ze er van overtuigd is dat er onder mensen geen werkelijk hopeloze gevallen bestaan. 'Alleen, de schijnbaar hopeloze dient een goede helper of helpster te ontmoeten'. Haar wens is dat Rekken altijd dienstbaar mag blijven aan de gemeenschap, die veelal geen tijd heeft om óm te zien naar de door het leven gekneusden. De essentie van maatschappelijk werk zegt ze, is dat degene die hulp behoeft, moet kunnen ervaren dat de ander geloof in hem heeft. Met deze gedrevenheid hebben honderden werkers hun werk verricht en doen dit nog steeds.

Rekken, mei 2013 Henk Sieben

Bronnen:

E. René van Ouwenaller, *Onbevredigd*, 1938.
Henk Krosenbrink, *De Van Ouwenaller-Vereniging, een jonge vereniging met 75 jaar ervaring*, 1985.
Johan ten Broeke, *Daar ligt een verhaal*, 2003.
Jaarverslagen van de afzonderlijke instellingen.
Archief en suggesties van Henny van Doorn

Het weideken met dree brugge

Mijn opa Willem Wolfs was volgens zeggen een vrolijk mens die altijd in was voor een grapje. Toen hij eens terugkwam van de notaris moet hij tegen mijn opoe hebben gezegd: 'Zoo Mina, ie könt noe wal greuts waen, want wie bunt as enegen in Eibarge eigenaar van een weideken met dree bruggen'. Toen oma vroeg waar dat weideken dan wel lag, had hij gezegd: 'An de Hoksebargseweg met ene Brugge aover de Bekke(Berkel), ene aover de Pollegötte[1] en nog een klein bruggesken aover den sloot an de achterkante van de weide.' En zo kwam het begrip 'het weideken met dree bruggen' bij ons in de familie en als we jaren daarna met mijn moeder met de bus of in de auto over de Haaksbergseweg kwamen, dan wees ze ons waar het weideken met dree bruggen lag en ze somde dan de bruggen op, ook toen het weideken al lang onder een drietal villa's was verdwenen. Dit verhaal was ik al lang vergeten tot ik op een avond werd gebeld door Herman Schepers. Deze vertelde dat hij een document gevonden had waarin behalve Harmina Hendrika Wolfs-Ruiters, mijn opoe, ook vier van mijn ooms en mijn vader stonden vermeld. Herman vroeg mij of ik wist waar dit papier over ging en omdat ik geen idee had legde hij me dit uit en langzaam herinnerde ik mij wat er had plaatsgevonden rond het weideken met dree bruggen.
Om het verhaal goed te begrijpen moet ik eerst vertellen dat mijn opa Willem Wolfs op 1 oktober 1861 in Eibergen werd geboren en getrouwd was met Harmina Hendrika Ruiters. Ze hadden drie zoons en twee dochters, van wie mijn moeder de jongste was. Als timmerman/aannemer had opa goed geboerd en toen hij op 2 mei 1936 overleed bezat hij verschillende huizen en percelen grond. Het

Deze brug is omstreeks 1900 tot stand gekomen. Op de achtergrond de tweede brug over de Pollegötte nu de Ramsbeek (collectie: J. Baake).

perceel waar het hier om gaat lag aan de rechterkant van de Haaksbergseweg tussen de huidige Garage Grooters en de brug over de Berkel.

Geschiedenis van het weideken

In de voorgaande eeuwen zal het zand van het weideken wel door de Berkel zijn aangevoerd, neergelegd en weer verlegd tot dat het lag waar het nu ligt. Het weiland kreeg echter haar definitieve vorm bij de eerste Berkelverbetering die in 1899 werd voltooid. In grote lijnen hielt dit verbeteringplan in, dat naast een verbreding tevens een groot aantal meanders(bochten) werden doorgegraven, waardoor de Berkel totaal bijna 15 kilometer korter werd. Eén van deze meanders lag voor en na de brug in de Haaksbergseweg, daar maakte de Berkel een zodanig scherpe bocht dat men bang was dat bij grote watertoevoer dit de Grotestraat in zou lopen met alle gevolgen van dien.

Om wat meer zicht te krijgen over de ligging van het weideken in vroeger dagen, zocht ik eerst op internet naar oude kaarten van Eibergen en speciaal de omgeving van de brug over de Berkel in de Haaksbergseweg. Naast de kadastrale kaart van 1832 vond ik verschillende militaire kaarten uit de periode tussen 1830 en 1864 en wat mij daarbij opviel was hoe sterk de Berkel daarop meanderde en ik kon me goed voorstellen dat de grote bocht net voor de brug in de Haaksbergseweg bij hoog water een groot risico vormde voor het dorp. Toen ik daarna deze oude militaire kaarten vergeleek met de foto van de Royal Air Force (RAF) van 19 november 1944 zag ik dat de grote bochten uit de Berkel waren gehaald. Op de foto van de RAF kon ik het weideken zelf goed herkennen en zelfs de schaduw van de grote lindeboom, die er volgens Herman Schepers in stond, was goed te zien. Toen ik de foto van de RAF uit 1944 weer vergeleek met de kaart uit het Boerderij- en Veldnamenonderzoek uit 1940 zag ik het verschil in vorm van de weideken van Wolfs en op de kaart uit 1940 zag ik zelfs het derde bruggetje. Voor de duidelijkheid heb ik een drietal schetsen gemaakt van de situatie bij de brug in de Haaksbergseweg. Schets 1 met de situatie voor de eerste Berkelverbetering in 1899, schets 2 voor de grondruil in 1940 en schets 3 na de grondruil in 1944.

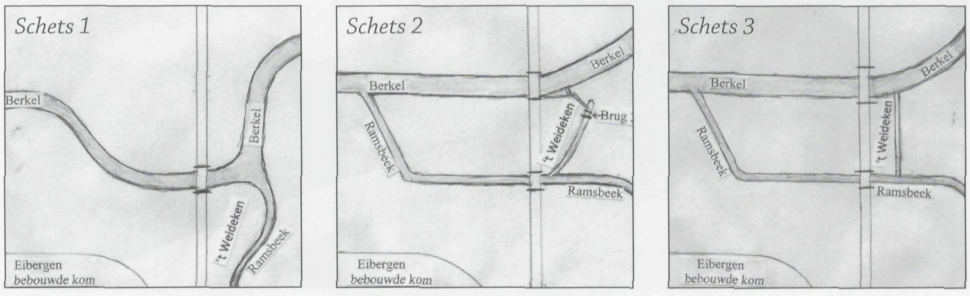

Schets 1: situatie voor de eerste Berkelverbetering. Schets 2: situatie voor de grondruil 1940. Schets 3: situatie na de grondruil 1944.

De eerste Berkelverbetering

Voor het doorsteken van de meander voor de Haaksbergseweg (in 1899) was het noodzakelijk om een nieuwe brug in de Haaksbergseweg te bouwen, namelijk op de plaats van de huidige. De oude lag daar waar nu de Ramsbeek via duikers onder deze weg doorloopt, dus tussen Garage Grooters en de eerste villa, Haaksbergseweg 10. Op de plaats van de oude Berkel werd toen de Ramsbeek onder de weg door gelegd, hierna volgde deze het tracé van de oude Berkel over de Maat. In eerste instantie bleef de oude brug nog bestaan, deze werd naderhand vervangen door duikers.

Collectie Museum de Scheper.

De tweede Berkelverbetering

Bij de tweede Berkelverbetering die in 1936 gereedkwam werd de Berkel niet alleen verbreed en verdiept, maar kwam ook de mogelijkheid om het Berkelwater via de Bolksbeek op het Twente kanaal te lozen. Bovendien werden er een aantal stuwen in de Berkel gelegd zodat men in zomer en winter de Berkel in bedwang kon houden. Maar men hield er nog altijd rekening mee dat bepaalde gronden konden overstromen. Het waterschap had desondanks zoveel vertrouwen in deze verbeteringen dat zij overging tot verkoop van gronden die tot dan geregeld onder water moeten hebben gestaan. Het was opa Wolfs die het weideken met de dree bruggen kocht en hem kennende zal hij er wel niet te veel voor hebben betaald.

Grondruil

Naast het perceel van opa Wolfs met een sloot en dus een bruggetje ertussen, lag het perceel van de familie Abbink. Twee zoons van deze familie, Hendrik en Gerrit, waren vrachtrijders en vervoerden o.a. zand met paard en wagen waar en wanneer dat in en rond Eibergen nodig was. Als ze teveel zand hadden, dan storten ze dat op hun eigen weiland of dat van Wolfs. Zo doende zijn de weilanden gaandeweg opgehoogd.

Na het overlijden van mijn opa Willem Wolfs in 1936 behartigde mijn oom Gerhardus (Gerrit) Wolfs(1896-1967) namens opoe de belangen van de geërfden Wolfs en dat kon je wel aan hem overlaten. Hij woonde toen op Hondevoort 8 en als aannemer zag hij andere mogelijkheden met het weideken dan grasland. Maar het perceel liep aan één zijde scheef toe (zie schets 2) waardoor de mogelijkheden beperkt waren, maar wanneer de gebroeders Abbink akkoord zouden gaan met een grondruil, dan zou de familie Wolfs een drietal grote bouwterreinen krijgen op een fraaie zichtlocatie aan de Haaksbergseweg. Dat kon veel geld opbrengen.

Haaksbergseweg jaren vijftig vorige eeuw met links het Weideken (collectie: Museum de Scheper).

Wat het voordeel voor de familie Abbink was is mij niet duidelijk geworden. In ieder geval overlegden beide families. Ze werden het eens en gingen naar de notaris om dit vast te leggen. Het resultaat was dus de akte van Ruiling, gedateerd 16 november 1936 en Herman Schepers heeft hiervan een kopie omdat zijn ouders belanghebbenden waren. Hendrik Jan Schepers was immers getrouwd met Aartje Abbink, beter bekend als Aaltje Schepers die een modevakschool aan huis had (zie artikel van Jansje van Dijk-Sijbrandij in Old Ni-js 48, juli 2003). In de akte werden ook de hierboven al genoemde Hendrik (Dieks) en Gerrit Abbink genoemd. Zij waren vrachtrijders en kolenboeren aan de Groenlosestraat (nu J.W. Hagemanstraat). Verder werden vermeld Albert Abbink (woonachtig in Holterhoek), Jan Derk Abbink ('Dikke Abbink', wonende te Groenlo en baas van de steenfabriek) en Marten Hendrikus Richter (radiohandelaar te Enschede) gehuwd met Johanna Geertruida Abbink. Kortom alle zoons en schoonzoons van Albert Abbink die op 30-12-1886 getrouwd was met Harmina Stokkers. Als lasthebber (woordvoerder) van de Abbinks trad op Antonius Prinsen, boekhouder op de Landbouw Coöperatie te Eibergen en gehuwd met Hendrika Johanna Abbink.

Omdat mijn opa Wolfs in 1936 overleden was werd de akte ondertekend door de geërfden zijnde zijn weduwe, haar drie zoons, Gerhardus, Gerrit Jan en Willem en haar beide schoonzoons Berend Jan Deesker en Hendrikus Everhardus Kluvers, mijn vader dus. Dat niet door de beide dochters werd ondertekend had te maken met het feit dat toen de man juridisch nog het hoofd van het gezin was. De schoonzoon erfde dus en niet de dochter. Ook bij de familie Abbink werd door de zoons en schoonzoons getekend en niet door de dochters.

Goede relatie Wolfs-Abbink
Dat de verhouding tussen de familie Wolfs en Abbink in de tijd van de grondruil goed was, bleek deze zomer in museum de Scheper waar de trouwjurk van mijn moeder, Dina Hermina Kluvers-Wolfs tentoongesteld stond. Deze bleek volgens een erbij tentoongesteld schriftje in 1934 gemaakt te zijn door Aartje ('Aaltje') Schepers-Abbink en wel voor een bedrag van veertien gulden. Dat mag je volgens mij wel een vriendenprijsje noemen.

De teleurstelling
Kort nadat de akte van de grondruil bij notaris Gunnink was getekend, ging Gerhardus Wolfs ermee naar het gemeentehuis en hij vroeg toestemming om de grond als bouwpercelen te mogen verkopen. Maar het antwoord van de betreffende ambtenaar of wethouder was: 'Jao Wolfs, dat he'j oe aadeg bedach, moor wi-j hebt andere plannen met de Hoksebargseweg.' De gemeente Eibergen meende de grond in de toekomst nodig te hebben voor de verbreding van de Haaksbergseweg en dus bleef het weideken jaren lang liggen zoals het was en werd het gepacht door één van de Eibergse slagers om er zo nu en dan wat koeien te laten grazen.

De bevrijding
Aan het eind van de tweede wereldoorlog speelde het weideken plotseling een heel belangrijke rol bij de bevrijding van Twente. Na hevige beschietingen lukte het de Engelse Grenadier Guards om eerste paasdag op 1 april 's morgens vroeg de Berkelbrug te bereiken maar kwamen tot de ontdekking, dat de Duitsers de brug hadden laten springen. Omdat de brug bij de Mallumse molen nog intact was kon die worden gebruikt. Blijkbaar vond de commandant het te tijdrovend om de colonne te keren en dus gingen de tanks eenvoudig rechtsaf, over het weideken en de andere weiden naar de Mallumse molen. En zo werd het weideken heel even van landsbelang. De lichte voertuigen volgden via de Mallumse molenweg, de aanval moest doorgaan. Dat de voortgang van groot belang was bleek wel uit het feit, dat diezelfde morgen om 11 uur er al een baileybrug was gelegd, zodat de aanvoer van materieel en manschappen ongestoord kon plaatsvinden en dat was nodig want na Twente wilden de grenadiers richting Berlijn.

De afloop van het verhaal
In de loop der jaren hadden de gebroeders Abbink het weideken aardig opgehoogd en het was na het overlijden van opoe Wolfs in 1954 in het bezit gekomen van mijn oom Gerhardus Wolfs. Deze had nog steeds geen toestemming van de gemeente Eibergen om de grond als drie bouwpercelen te mogen verkopen en hij ging er ten slotte schoorvoetend mee akkoord om het weideken te verkopen aan de gemeente Eibergen. Maar.... enige jaren later deed de gemeente Eibergen geheel onverwacht de drie bouwpercelen in de verkoop tot grote

Gezicht op Eibergen met de Berkel

ontsteltenis van Wolf natuurlijk. Voor de verbreding van de Haaksbergseweg bleek de gemeente maar een smalle strook van ongeveer 90 cm nodig te hebben en dus bleef er nog voldoende grond over voor drie ruime bouwpercelen, de gemeente deed wat Wolfs eigenlijk van plan was geweest. Alleen kreeg Wolfs de prijs voor weidegrond en de gemeente Eibergen ontving de veel hogere prijs voor bouwgrond. Ik weet dat Wolfs hierover verschillende gesprekken op het gemeentehuis heeft gevoerd, maar wat hiervan het resultaat was en of hij een tegemoetkoming heeft gekregen is mij niet bekend. In ieder geval is het weideken verdwenen onder de volgende villa's:

Haaksbergseweg 10 werd in 1957 gebouwd voor de gemeentesecretaris G. Hospers. Het werd daarna bewoond door gemeentesecretaris Kraaienbrink en draagt sinds dien daarom de naam 't Kraejennus. Het wordt thans bewoond door de familie Baak. Het perceel is 1325 m² groot.

Haaksbergseweg 12 is in 1960 onder architectuur van Warnaar te Warnsveld gebouwd als woon- en praktijkruimte van een huisarts. Het perceel is 1335 m² groot. In 1981 werd het uitgebreid en werd daarna gebruikt door dokter S.J. Kooijman tot circa 2009. Voorlopig zal het nog wel 'het huis van dokter Kooijman' worden genoemd.

Haaksbergseweg 14 is gebouwd door de firma Blankvoort voor het echtpaar Frederiks. De heer Freriks was boekhouder op de KTV. Het huis draagt de naam Hoge Vonder en wordt thans bewoond door de heer G.M. Thonen. Het perceel is 950 m² groot.

Slot

Wanneer u voortaan over de Haaksbergseweg loopt of rijdt en u ziet bovengenoemde villa's, dan hoop ik dat u ook nog even denkt aan het weideken met dree bruggen, dat daaronder is verdwenen.

Januari, 2013 Gerrit Kluvers

Noot:

1. Bennie te Vaarwerk schreef in De Berkel en haar Waterschap dat de naam Pollegötte alleen geldig zou kunnen zijn geweest voor het deel van de Ramsbeek vlakbij de vroegere monding in de Berkel. Dit was nieuw voor mij, ik had mijn moeder namelijk nooit over de Ramsbeek horen spreken. Waar ik verder van opkeek was, dat Bennie Pollegötte schrijft en mijn moeder over Pollegotte sprak, dus zonder umlaut. Zowel het boek van het Waterschap als het Boerderij- en Veldnamenboek van Eibergen waren het met mijn moeder eens. Wanneer zij sprak over een goot in het algemeen, dan was dat volgens haar een götte. Maar die ene goot die wij nu de Ramsbeek noemen, noemde zij Pollegotte. Niet logisch zult u denken, maar taal is geen logica. Jammer dat deze bijzondere naam zal verdwijnen.

Informanten:

Reinold Abbink (Eibergen), H. Baak (Eibergen), Jan Klein Bleumink (Lochem), Herman Schepers (Eibergen), en G.M. Thonen (Eibergen).

Bronnen:

Te Vaarwerk, B.H.M., *De Berkel en haar Waterschap*, Old Ni-js nr.30,
Waterschap van de Berkel, *De Berkel beschouwd*, 100 jaar Waterschap van de Berkel 1982
Boerderij- en Veldnamenonderzoek Eibergen, Historische Kring Eibergen 2004
Waterschap Rijn en IJssel: *www.berkelproject.nl*
www.watwaswaar.nl

Een Rekkense geschiedenis

Terugblikken in de tijd

Door toeval kwam ik er toe om de in de negentiger jaren verzamelde gegevens over de bevolking van Rekken nog eens te raadplegen. Dat bracht mij van het een op het ander. Opvallend is dat sporen van een oud verleden nog overal zijn terug te vinden. Veel oude boerderijen zijn opgeknapt maar dragen nog het stempel van de leeftijd. Veel boerderijen werden generatie op generatie door dezelfde families bewoond. Boerderijnamen en familienamen waren vaak identiek. Informatief in dit verband is bijvoorbeeld het tweede deel van het markenboek (van ca.1795 tot ca.1830). Rekken en de Berkel hebben vele eeuwen in harmonie en in strijd met elkaar doorgebracht. Hoge waterstanden in combinatie met storm konden de bevolking zwaar treffen. Grote delen van de kostbare cultuurgrond werden door het kolkende water weggevaagd. Herstel of beperking van de schade was een belangrijke taak van het markenbestuur. Dat bestuur had ook vele andere taken. Het bijhouden van aantallen en soorten grazers, de perioden, en de verdeling onder de rechthebbenden. Eveneens het oogsten van schadden en turf. De verkoop daarvan verschafte het bestuur de middelen om de kosten te betalen. Die taken vergden dat het bestuur uit personen bestond met grote vaardigheden om wijs en adequaat te handelen. Een ernstige conflictsituatie kon ontstaan wanneer iemand de grens van de markengronden ten gunste van het eigen erf had verlegd. De grillige loop van de grenzen, de doornen afrasteringen om de grazers binnen het bestemde gebied te houden, maakten het niet eenvoudig om clandestiene grensverleggingen tijdig te signaleren.
Tijdens en na de Franse overheersing van Nederland is veel veranerd. Het is Napoleon geweest die de Burgerlijke Stand heeft ingevoerd met een standaardiseerde registratie van geboorten, huwelijken en overlijdens. Daardoor werden achternamen gefixeerd en kon er een verschil ontstaan tussen de familienaam en de boerderijnaam waar men woonde. Koning Willem I, die aan de macht kwam toen, na de Franse overheersing in 1813 het Koninkrijk der Nederlanden werd gesticht, heeft veel gedaan om wegen en waterwegen te verbeteren ten gunste van transport en handel. Zijn bijnaam was niet ten onrechte 'Koning koopman'. De gemeenschappelijk gronden pasten niet in zijn beleid dat gericht was op modernisering van Nederland. Hij ijverde voor opheffing en verdeling van de markengronden. In Rekken heeft men naar mijn idee al spoedig overeenstemming bereikt. Mee daardoor heeft de verdeling van de markegronden buitengewoon geleidelijk plaatsgevonden. Ik ken een voorbeeld waarbij een adellijke familie meer dan de helft van de rechten toekwam en de gemeenschappelijke gronden tot 1947 in stand bleven.

Siemberend

In dit terugblikken viel ook de aandacht op de geschiedenis van een boerenbedoening van een familie die nog steeds dit dorp bevolkt. Omdat de geschiedenis onmiskenbaar bij Rekken hoort meen ik het nu maar eens op te moeten schrij-

Holterweg 1914, met links het woonhuis van Siemberend (collectie: Museum de Scheper).

ven. Het gaat hier over Siemberend. De naam Siemberend is waarschijnlijk een 'patroniem', een familienaam die afgeleid is van de naam van de vader. In dit geval: Siem, zoon van Berend. De oudste zoon van Siem werd waarschijnlijk weer Berend genoemd en de achternaam Simens betekent zo veel als: zoon van Siem. Toen Berend Simens nog met zijn dochter op zijn kleine boerenbedoening woonde was er nog geen Burgerlijke Stand maar er was kennelijk al wel sprake van een vaste achternaam. De dochter van Berend Simens wordt Fenneken Sijmens genoemd, geboren circa 1736.

Ten Barge op Siemberend

Fenneken Sijmens trouwt in 1760 met Engbert ten Barge, geboren circa 1735 te Rekken. Zij krijgen twee kinderen, Berendina, geboren in 1762 en Jan Harmen geboren in 1767. Engbert ten Barge is behalve landbouwer ook koopman. Hij kende wellicht de leuze dat het schuim van de handel meer opbrengt dan de bloem van de arbeid. Het was een kleine boerenhoeve en Engbert laat zijn zoon Jan Harmen in 1795 als hij overlijdt de hoeve na. Deze drukt de voetsporen van zijn vader, hij is ook landbouwer en koopman. Jan Harmen trouwt met Eva te Raa uit Winterwijk en zij brengen alleen hun twee oudste kinderen groot, Engbert en Gesina, geboren in respectievelijk 1799 en 1800. Er worden nog vijf kinderen geboren die allemaal jong overlijden.

Zoon Engbert ten Barge (1799-1841), trouwt met Anneke ter Huurne 1797-1840) van de boerderij "Liesenbosch". Zij krijgen zes kinderen waarvan de oudste, een zoon, in 1841 overlijdt op 17-jarige leeftijd. De tweede zoon overlijdt in 1849 als hij 19 jaar is. De vier dochters overleven hun vader en moeder. Engbert hertrouwt nog met Janna Geertrui Negberink, geboren ca. 1801 en overleden op 12 oktober 1877. Van de vier dochters van Engbert ten Barge en Anneke ter Huurne trouwt Johanna Egberdina ten Barge, geboren 14 april 1826, met Hein-

rich Johann Stomps, geboren 8 mei 1832. Mij is meegedeeld dat hij de stichter is van de boerderij aan de Vredensebaan te Rekken. Hij was timmerman van beroep. De dochter Eva ten Barge, geboren 16 oktober 1832 trouwt te Borculo met Gerard Wilhelm Stomps, geboren 7 augustus 1830, metselaar van beroep, en een broer van de bovengenoemde Heinrich. Hij bouwde voor zijn Eva een boerderij aan de Loovelderweg te Rekken .

Einde van de boerderij Siemberend

Het koopmanschap van generaties Ten Barge had er toe geleid dat de boerderij bij het overlijden van Engbert ten Barge ongeveer 14 ha omvat en dat de vier dochters uit zijn huwelijk met Anneke ter Huurne hun erfdeel graag in ontvangst willen nemen. Behalve deze dochters zijn er ook de erfgenamen van een nog onverdeelde boedel, de kinderen van hun tante Gesina die getrouwd was met Jochem ten Wolthuis, toenmalig schoolhoofd te Rekken. De verdeling van de erfenis over zo veel rechthebbenden wordt het einde van de Siemberend-fase in de toenmalige boerderij aan de Hölterweg te Rekken. De verkoping in 1842 vergt enkele dagen en de bezittingen raken verspreid over vele kopers.

Siemberend en Siemberend

Het woonhuis met opstallen en een halve hectare grond gaat in eigendom over naar het toenmalige hoofd der school te Rekken, Balthazar Lijphart ten Berge. Deze had de bedoeling na het verlaten van het meesterhuis daar de huisvesting te vinden voor zijn gezin. Een ingrijpende verbouwing is doorgevoerd en het huis werd voor twee gezinnen bewoonbaar gemaakt. De plannen om er zelf zijn oude dag door te brengen lijken doorkruist te zijn door het overlijden van zijn echtgenote en de keuze van zijn oudste zoon die gelegenheid kreeg en benutte om de boerderij met landerijen van de familie Planten te pachten.
De familie Ten Berge verhuurde de dubbele woning aan diverse verhuurders. Onder andere aan zijn dochter die getrouwd was met een commies die slechts tijdelijk de standplaats Rekken mocht vervullen. Ook een zoon van de familie Hoenink die aan de Berkel woonde en daar brug en schutsluis beheerde, huurde tijdelijk een helft van Siemberend. Maar deze Hoenink bereidde zich voor op de bouw van een boerderij, die gerealiseerd werd aan wat nu de Kienvenneweg heet. De naam Siemberend werd kennelijk niet vergeten want vele jaren later, bij een huwelijksjubileum, herinneren zoons van Hoenink zich de start van het bruidspaar in Siemberend. Zij bieden hun ouders de letters aan om te vereeuwigen op een grote kei aan de Kienvenneweg.
Zo ontstaat een goedmoedige geschiedvervalsing. Lezers van dit artikel weten nu beter. Ik zal de naam Siemberend met respect aan ons huis aan de Hölterweg 13 bevestigen, want door de samenvoeging van de twee woningen is de oude aanduiding op zijn plaats. Siemberend aan de Kienvenneweg is een ander verhaal.

Rekken, april 2013 Henk Braakman

Monument? ... Waarom dattan?

Welk monument?

In de serie artikelen over panden waarvan men zich weleens afvraagt 'Is dat een monument? ... waarom dattan?' heb ik nu voor de laatste maal een keus gemaakt uit de lijst van de veertig gemeentelijke monumenten in de voormalige gemeente Eibergen. Het is nu eenmaal zo dat het merendeel van de monumenten er ook duidelijk als een monumentaal gebouw uit ziet. Het aantal monumenten waarvan men zich afvraagt waarom dat nu op de monumentenlijst staat is dus beperkt. Dit keer wil ik het hebben over de metalen spoorbrug die momenteel doelloos in het gras ligt langs de voormalige spoordijk, die inmiddels is omgevormd tot fietspad van Eibergen naar Neede. Voorheen overspande de brug de bedding van de oude loop van de Berkel. De Berkel is, zoals u weet inmiddels gekanaliseerd, maar de oude bedding is nog steeds zichtbaar.

Historie en ligging

De brug werd in 1883 door de aannemer geplaatst en is onderdeel van de in dat jaar aangelegde spoorlijn van Winterswijk, via Groenlo en Hupsel naar Eibergen en uiteindelijk Neede. De spoorlijn werd in 1884 in gebruik genomen en wordt sinds de 70er jaren niet meer gebruikt. Het traject werd overgedaan aan de gemeenten waardoor het voerde. Groenlo en Eibergen benutten het traject voor het aanleggen van een verhard fietspad. Aanvankelijk leidde het fietspad over de oude spoorbrug maar bij gelegenheid van de aanleg van het nieuwbouwproject "Op de Bleek" werd de brug van haar plaats genomen en in het gras naast de voormalige spoordijk gelegd. Zo werd de bedding van de oude Berkelarm bruikbaar als toegangsweg voor het zware verkeer dat nodig is voor realisering van de bouwplannen in de nieuwe wijk "Op de Bleek". Het gemeentebestuur is voornemens om de brug te laten restaureren en na realisatie van het project "Op de Bleek" weer op de oude plaats terug te brengen.

Toetsing

Architectuurhistorische waarde

Het gaat hier over een zogeheten "balkbrug" met een geklonken ijzerconstructie van vakwerkliggers. In 1883/1884 was de lastechniek niet praktisch toepasbaar zodat de brugdelen werden geklonken. Op het staal zie je dan de bolknoppen of klinknagels. Dat klinken gebeurde toen door de nagel ter plekke tot roodgloeiend te verhitten bij een temperatuur van 500 tot 700 graden Celsius. De zijkanten van deze ijzeren brug vertonen vakwerkconstructies. De liggers van de brug steunen op bruggenhoofden. Het zuidelijk gelegen bruggenhoofd is nog in baksteen uitgevoerd. Het bruggenhoofd aan de overzijde van de bedding is vervangen door een betonnen constructie.

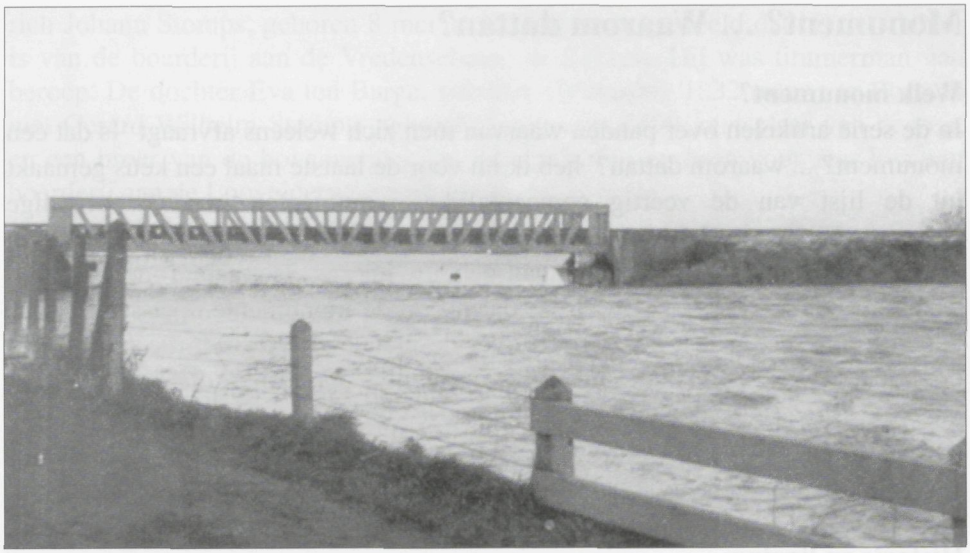

Hoog water 1946 (collectie: Museumde Scheper).

Naar het zich laat aanzien is de brug samengesteld uit standaard onderdelen die overigens door een Duits bedrijf werden geproduceerd. Die indruk ontstaat doordat veel van de klinknagelgaten niet benut zijn. Deze brug was indertijd een staaltje van vernuft. Pas in 1880 kwam staal namelijk in gebruik als constructiemateriaal. Staal heeft een grote druk- en treksterkte. Volgens de beschrijving van dit monument die door het Gelders Genootschap in oktober 2001 werd gemaakt is de brug architectonisch gezien waardevol omdat het een goed en voor de gemeente zeldzaam voorbeeld is van een ijzeren geklonken balkbrug met vakwerkliggers uit omstreeks 1884.

Stedenbouwkundige waarde

De brug heeft stedebouwkundige waarde omdat hij een belangrijke rol vervult in het zichtbaar houden van het historische spoortracé van de lokale spoorlijn Winterswijk-Groenlo-Hupsel-Eibergen-Neede. Bovendien is de brug door de opname in de fietsverbinding Eibergen-Neede een opvallend object in het landschap.

Cultuurhistorische waarde

Cultuurhistorische waarde kan aan de brug worden toegekend omdat het een overblijfsel is van de voormalige lokale spoorweg. Bovendien verwijst hij naar de industriële en sociaal-economische ontwikkeling van de voormalige gemeente Eibergen. Dit alles bleek voldoende voor het college van de toenmalige gemeente Eibergen om de brug op 26 februari 2002 op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen.

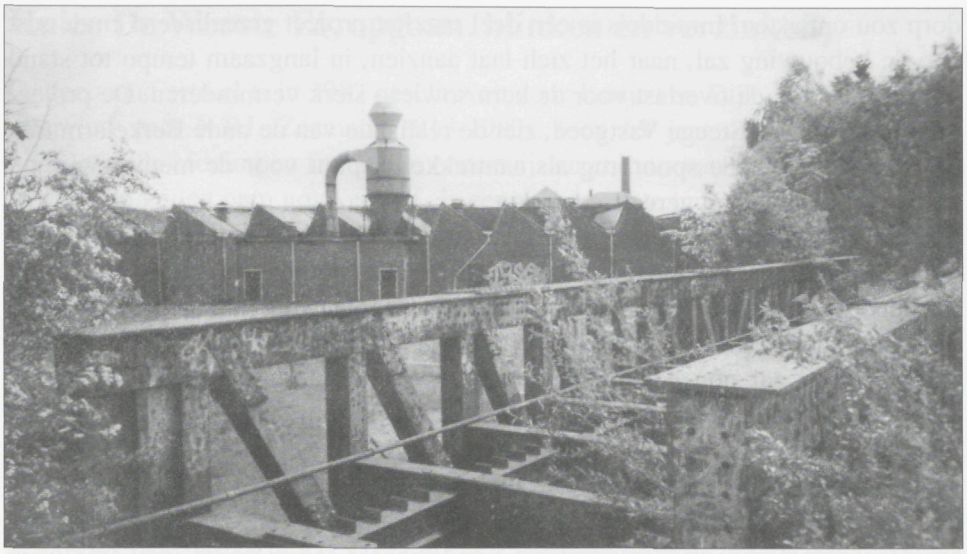

Situatie jaren tachtig van de vorige eeuw (collectie: J. Baake).

De verhalen achter zo'n monument

Volgens berekeningen zou de brug 960 kg per cm2 kunnen dragen. Maar...het bleef bij berekeningen. Want in tegenstelling tot de voorschriften was de brug vlak voor de opening van de spoorlijn niet in de praktijk beproefd op gewicht door er met zware locomotieven op te rijden. Een spoorbrug, ook al werd die alleen door de lichtere locomotieven van de lokaallijnen - zoals bij Eibergen - bereden, moest ook bestand zijn tegen het gewicht van de zware locomotieven van de hoofdlijnen. Om allerlei praktische redenen voelde de Geldersch-Overijsselsche Lokaalspoorweg Maatschappij (kortweg: GOLS; dit was de maatschappij die de spoorlijn Winterswijk-Hengelo-Enschede financierde en bouwde) hier niet voor. De ingenieur van de GOLS, ir. H. Nivel, stelde dat de Duitse fabriek die de brug leverde een zeer goede reputatie had. Men had permanent toezicht gehouden op de staalkwaliteit van de brug en bovendien onafgebroken materiaalproeven genomen. Uiteindelijk maakte de minister van Waterstaat er geen punt van en werd de lijn ook op dit onderdeel goedgekeurd. De GOLS was solide geweest in haar advies want zo'n 70 jaar later, toen de zware diesellocomotieven van 60.000 kg in bedrijf werden genomen, bleek de brug wel degelijk bestand tegen het hoge gewicht.

De brug ligt nu al weer enkele jaren in het gras te wachten op restauratie en herplaatsing op de oude pijlers. Toen de wijk "Op de Bleek" werd aangelegd was het idee dat in één keer alle kavels zouden worden bebouwd. Het gemeentebestuur wilde toen niet dat al het bouwverkeer dat daarvoor nodig zou zijn door de Eibergse kern zou komen aanrijden. Vandaar dat de brug van zijn plaats gehaald werd en zodoende een toegang werd gemaakt die het verkeer in het

dorp zou ontlasten. Inmiddels is een deel van het project gerealiseerd en de rest van de bebouwing zal, naar het zich laat aanzien, in langzaam tempo tot stand komen. Dat zou de overlast voor de kern sowieso sterk verminderen. De projectontwikkelaar Ter Steege Vastgoed, ziet de realisatie van de oude Berkelarm met de daarbij behorende spoorbrug als aantrekkelijk punt voor de nieuwe wijk en zou dit ook graag snel gerealiseerd zien.
Het PvdA raadslid Hans Pelle heeft in maart 2013 het gemeentebestuur verzocht om de brug zo spoedig mogelijk te herplaatsen. Het college van burgemeester en wethouders van Berkelland wil nu bezien of terugplaatsing van de brug op korte termijn mogelijk is.
De gemeente zal nog een onteigeningsprocedure starten om een stuk grond (benodigd voor de heringebruikname van de beek) van de huidige eigenaren te onteigenen. Een procedure waarmee ook weer de nodige tijd gemoeid zal zijn.
Het is te hopen dat de herplaatsing van de brug snel plaats vindt zodat de kwaliteit ervan zo min mogelijk achteruit gaat. Daarmee zou dan een duidelijk zichtbaar deel van de voormalige spoorlijn van Eibergen tot in lengte van jaren voor eenieder zichtbaar zijn.
De heer Paul van den Brand publiceerde in 2006 in nummer 57 van Old Ni-js een artikel met zijn jeugdherinneringen aan de spoorlijn en bijbehorende brug. Momenteel werkt hij aan een boek over de spoorlijn. Daarin komen prominent aan de orde de Berkelbrug, het stationsgebouw en de overige gebouwen op het emplacement.

Eibergen, 1 april 2013 Ton Esman

Auteur
Ton Esman is voormalig ambtenaar cultuur bij de gemeente Eibergen, sinds 2005 de gemeente Berkelland.

Literatuur
Gelders Genootschap, *Redengevende beschrijving Eibergen*, bij Grotestraat 130, Arnhem, 17 oktober 2001.

Huize De Woeste Es, opgaan, blinken en verzinken

Onderstaand artikel is in 1982 geschreven door Jansje van Dijk op basis van een interview met N.P.J. Zeeman (1913-1989), toen 69 jaar oud, gepensioneerd hoofd van de afdelingen financiën, onderwijs en cultuur van de gemeente Eibergen. Velen zullen hem nog kennen als een van de grote mannen achter de legendarische Bloemensymfonieën van Eibergen. 'Meneer' Zeeman was als regisseur en componist de onvolprezen artistieke leider. Hij had een enorme drang om het stille afgelegen dorp Eibergen in culturele zin op de kaart te zetten. Zijn inzet voor De Woeste Es is daar eveneens een voorbeeld van. De redactie heeft er voor gekozen om het artikel uit 1982 ongewijzigd over te nemen.

Eibergen, de Woestenes, een smalle geasfalteerde weg die richting het sportpark De Bijenkamp loopt. Ergens langs de kant van de weg ligt een zwerfkei met 'De Woeste Es' er op geschilderd. Een paadje loopt van de weg naar een bungalow, 's zomers verscholen in het groen maar 's winters vanaf de weg zichtbaar. Niets bijzonders zo te zien, ware het niet dat er een historie aan dit huis verbonden is die de meeste Eibergenaren onbekend zal zijn. In een aflevering van De Spiegel uit 1961 trof ik een verhaal aan over dit huis en zijn bewoners. De heer N.P.J. Zeeman was indertijd secretaris van de Eibergse culturele commissie en in die hoedanigheid betrokken bij het wel en wee van deze bungalow. Hij is gaarne bereid over het 'opgaan, blinken en verzinken' van De Woeste Es te vertellen.
'In 1958', zo begint hij zijn verhaal, 'had er een gesprek plaats tussen het Gemeentebestuur en de heer Scheltinga Koopman, leraar aan twee middelbare scholen, één in Amsterdam, de ander in Utrecht. Deze Scheltinga Koopman nam een zeer vooraanstaande plaats in in het culturele leven van Amsterdam, vooral op muziekgebied. Hij was voorzitter van het Nederlandse Impresariaat dat bemiddelde in contracten voor jonge kunstenaars. Vaak hoorde hij van muziekstudenten dat zij grote moeite hadden een plaatsje te vinden waar zij ongestoord, zonder voortdurend door hospita's of buren op de vingers getikt te worden, konden studeren. In zijn brein rijpte toen het plan om een soort werk- en recreatiecentrum voor kunstenaars op te richten in een rustige omgeving. Hij liet zijn oog vallen op Eibergen dat hij via zijn vrouw die hier familie had, en vele logeerpartijen, kende. Aanvankelijk leek zijn ideaal niet verwezenlijkt te kunnen worden omdat de plek die hij voorstelde niet voor bebouwing in aanmerking kwam. Maar gezien het feit dat een dergelijk centrum een stimulans zou vormen voor het culturele leven in Eibergen, kwam, na langdurig overleg met diverse instanties, de vergunning ten langen leste dan toch af en mocht het huis gebouwd worden op de plek waar het nu staat. Met enthousiasme toog men daarna aan het werk. Er werd een Stichting gevormd die de aanvragen van de kunstenaars in behandeling nam en de toewijzingen verzorgde. Een aparte commissie hield zich bezig met propaganda en reclame maken.'

De heer Zeeman schenkt me nog een keer koffie in en vervolgt: 'Voor de duidelijkheid nog even dit: het huis was eigendom van de heer Scheltinga Koopman. Gedurende drie maanden van het jaar, in de schoolvakanties, woonde hij er zelf met zijn gezin en de overige negen maanden huurde de Stichting het huis van hem voor het symbolische bedrag van een gulden en konden er kunstenaars van allerlei richtingen terecht. In Eibergen sprak men vaak van het muziekcentrum maar dat was onjuist. Er kwamen ook schilders die een expositie moesten voorbereiden of schrijvers die een boek moesten afmaken. De kunstenaars mochten er gratis verblijven maar moesten wel aan één voorwaarde voldoen: tijdens hun verblijf van meestal een dag of veertien werden ze geacht een uitvoering van hun werk te geven, dus een concert of een declamatie of een kleine expositie. De huiskamer was zeer ruim, er was een goede akoestiek, er stond een mooie vleugel en er konden ongeveer vijftig mensen aan publiek in.
Het openingsconcert werd gegeven op 4 maart 1961 door de harpiste Sara Vos-Strumphler en haar echtgenoot, de fluitist Henk Vos. De zaal zat helemaal vol en ook in de jaren erna, tot 1964 ongeveer, was er volop belangstelling en moesten er nogal eens stoelen bijgezet worden.'
De heer Zeeman blikt terug in zijn herinnering en zegt glimlachend: 'De manifestaties waren altijd op woensdagavond en zondagmiddag. 's Zondags gingen we er lopend heen. Het begon altijd om 4 uur en de toegangsprijs bedroeg een gulden, inclusief een kopje koffie. Er heerste een gezellige sfeer. Op een van die bijeenkomsten heb ik de schrijver Jef Last ontmoet.'
Wat gebeurde er in 1964 waardoor deze oase van cultuur langzamerhand in een luchtspiegeling veranderde?De heer Zeeman: 'Ja, daar hebben we ons als com-

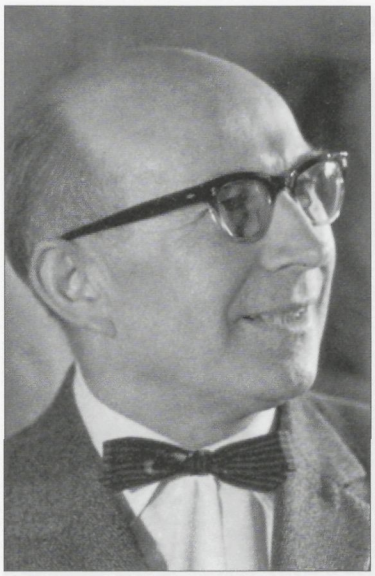

Nico (N.P.J.) Zeeman (1913 - 1989), hoofd van de afdeling financiën van de gemeente Eibergen zette zich op vele manieren in voor de culturele verheffing van inwoners van Eibergen en omgeving (collectie: familiearchief Zeeman).

missie natuurlijk ook over gebogen. De invloed van de televisie werd duidelijk merkbaar en mede daardoor liep de belangstelling van het Eibergse publiek flink terug. De groep die in 1964 cultureel geïnteresseerd was, was te klein. Ik schat dat er zo'n zestig mensen waren die regelmatig de uitvoeringen en andere kunstuitingen bijwoonden. Punt twee, en veel belangrijker: eind 1963 werd in Breukelen aan de Utrechtse Vecht op het landgoed Queekhoven het Eduard van Beinumhuis geopend, met meer en betere voorzieningen. Er was daar een uitgebreide muziekbibliotheek en een aparte instrumentenzaal. Toen bleek dat de kunstenaars, die voor het grootste deel uit het westen van het land kwamen, Eibergen te ver weg vonden. Bovendien waren de omstandigheden waaronder de kunstenaars moesten werken sterk verbeterd. Dankzij de muziekscholen en allerlei subsidies kon vrijwel iedereen zich een rustige studieruimte verschaffen. De Stichting kreeg geen aanvragen meer binnen, het huis stond leeg, het applaus verstierf en in mei 1966 viel het doek.'

Was de opzet al met al toch niet te idealistisch?

De heer Zeeman: 'Ja, kijk eens, zonder idealen kom je nergens. In principe moet het mogelijk zijn, maar door de oorzaken die ik net genoemd heb is de zaak langzamerhand helemaal verwaterd. In 1964 werd de burgemeester, de heer Van Wensen, opgevolgd door burgemeester Hermsen die heel andere prioriteiten stelde. De propagandacommissie waarin onder anderen dokter Strumphler zeer actief was, heeft nog een poos geprobeerd 'gewone' concerten te organiseren, maar dat sloeg ook niet aan, en ja, toen waren de mogelijkheden eigenlijk uitgeput. Het laatste concert werd gegeven in mei 1966. De datum daarvan moest tot driemaal toen verschoven worden in verband met activiteiten in het dorp of aantrekkelijke televisieprogramma's (voetbal !). Toen het eenmaal plaatsvond zaten er zeven toehoorders. Dat was reden om definitief te stoppen.'

Wat een centrum had kunnen zijn van veelzijdige culturele uitingen en activiteiten is nu nog slechts een bungalow in het bos. Niets bijzonders, zo te zien . . . . . .

Eibergen, september 1982 Jansje van Dijk-Sijbrandij

Ons zoekplaatje: oplossing Old Ni-js, nr.74

1. mevr. Leuverink, 2. mevr. Kuipers, 3. mevr. De Leeuw-Leppink, 4. mevr. Brendel, 5. ....., 6. mevr. v/d Werf, 7. ....., 8. mevr. Ter Braak, 9. ....., 10, ..., 11. mevr. Meijer, 12. ....., 13. mevr. Wormmeester-Leuverink, 14. mevr. Holtmaat, 15. mevr. Postma of Kijftenbelt of Goorhuis, 16. Mevr. Coba Prakke, 17. ....., 18. mevr. Rhebergen?, 19. mevr. Bijvank, 20. mevr. Ooink of Simmelink-Himmelberg, 21. mevr. Meulenkamp, 22. mevr. Top, 23. mevr. Woeltjes, 24. mevr. Izaks, 25. hr. Boesveld, 26. mevr. Stokkers, 27. mevr. Smalen, 28. ....., 29. mevr. Boeijink-Himmelberg, 30. ....., 31. hr. Meulenkamp, 32. mevr. Maas, 33. hr. J. de Groot, 34. ....., 35. mevr. Wielens, 36. mevr. De Groot, 37. hr. Harmelink, 38. ....., 39. ....., 40. ....., 41. hr. Smalen, 42. ....., 43. hr. Maas.

Ook ditmaal kreeg ik weer een aantal reacties op Ons zoekplaatje. Wel wat minder dan wat ik had verwacht. De meesten denken dat het hier om een uitstapje van bejaarden gaat dat door de plaatselijke U.V.V. werd georganiseerd, althans dat wordt opgemaakt aan de begeleidsters die links en rechts op de foto staan. Waar deze foto is gemaakt en wanneer heeft niemand mij kunnen vertellen. Reacties kreeg ik van H. Abbink, Ria Dorhorst-Bomers, mevr. Lubbers-Waanders, Henk en Johan Wansink. We hebben nog niet alle namen en bij een enkele meerdere namen voor dezelfde persoon of namen met een vraagteken. Aanvullingen en verbeteringen zijn nog van harte welkom.

Johan Baake

Ons zoekplaatje: nieuwe opgave

Meestal gaan we met ons zoekplaatje op zoek naar namen van groepen of schoolklassen. Ditmaal een wat andere opgave. Een foto, zoals ik het nu kan zien, gemaakt van een produktieproces in een fabriek. Op de achterkant van deze foto staat 'Eibergen-100 jaar'. Een zestal personen zijn druk aan het werk. Wie kans ons helpen een antwoord te geven op de volgende vragen:

Wie kent één of meerdere personen?
Waar en wanneer is deze foto gemaakt?
Was dit bij een bijzondere gebeurtenis?

Uw reacties zijn welkom, ook al herkent u slechts één of enkelen, bij:
J. Baake, Nieuwenhuizenstraat 5, 7161VB Neede.
Email: redactie@historischekringeibergen.nl

Den domeneer was der nogal völle wes de leste tied

Met de krante op de knene zut hee een tröpken fietsers aover de weg gaon. Dauw treaden. Hee mot der betjen umme gräölen at hee der an dech. Frederik hef zich net ne komme koffie in egotten. De koffie mot hee now zelf zetten. Den wod hum neet meer an'ereekt. Hee is net 'n jaor allene. Truida zut hee allene nog in gedachten en op de foto den op 't dressoir steet. Ze hebt 't good ehad met mekare. Hee en zienen Trui waren meer dan vieftig jaor trouwd e wes. Kindere waren d'r neet e kommen.
Langs 't hoes van Frederik lig nog een fietsepad den der mooi bie lig. Jao, daor wod in disse tied völle aandacht an ne schonken. Met dee trekkertjes dee ze daor veur hebt is dat now neet zo 'n groot wark. Ut kump de leu neet meer an de butte. Dat was vrogger ton Frederik zelf nog an de fietsepade warken wal anders. Dan mos ie der met de schuppe en de batse an!

Frederik drunk geneuglijk ziene koffie en veur dat hee d'r arge in hef gaot ziene gedachten naor de tied ton hee zelf aan de fietsepade warken. At hee 's morgens de pannekoke op had dan bond hee de batse en de schuppe en neet te vergetten de iezeren harke biej mekare en trad hee zien brömmerken an. Zien piepken dampen as ne schossteen en hee zorgen der wal veur dat hee veur den helen dag genog tabak en striekzwaevels bie zich had. Truida gif um veurdat hee 't gas lös trök nog ne smok en daor geet 't hen. Op naor de fietsepade.
Gaondeweg op zienen brommer schöt um vake van alles te binnen. D'r wod van ne praot dat er harde wege komt. Noo der meer auto's begint te kommen veurt ze zich manks kats vaste in 'n drek. Kots hef d'n veearts nog op ne foto in de krante staone. Hee was met de schuppe zienen auto aan 't lös graeven. At der temet ne grinte lig dan hef Frederik 't wark misschien wal of. Ze zölt um wal neet vraogen om de grinte met 'n bessem an te keren.

At hee een paar kindere op eure fiestkes naor de schoale zut gaon is der weer dee gedachte an den neet vervulden kinderwens. Hee en Truida waren der manks verdretig van. Ze konnen d'r manks aover fantaseren hoo ze met hun beiden an de kökkentafel zollen zitten met een paar van dee kleine blagen. Maor de warkelijkheid was anders. Ut moch neet zo weazen.
Kots mossen ze nog hen kraomschudden biej Truida eur zuster. Ton Truida den kleinen op 'n arm had en ze Frederik effen an kek worden 't hum haoste te völle. Hee veulen ziene ogen schrienen. En at er dan ok nog ene zeg dat 't Truida zo good lik met den kleinen op 'n arm dan wol hee zo wal op 't hoes aan gaon. Ach, hee nump 't de leu neet kwelleke, maor toch...

Frederik hooft neet lange te zeuken waor hee 's morgens weer wieter mot met zien wark. Daor waor 't pad al onkroed vri-j is en de kantjes mooi of e stokken

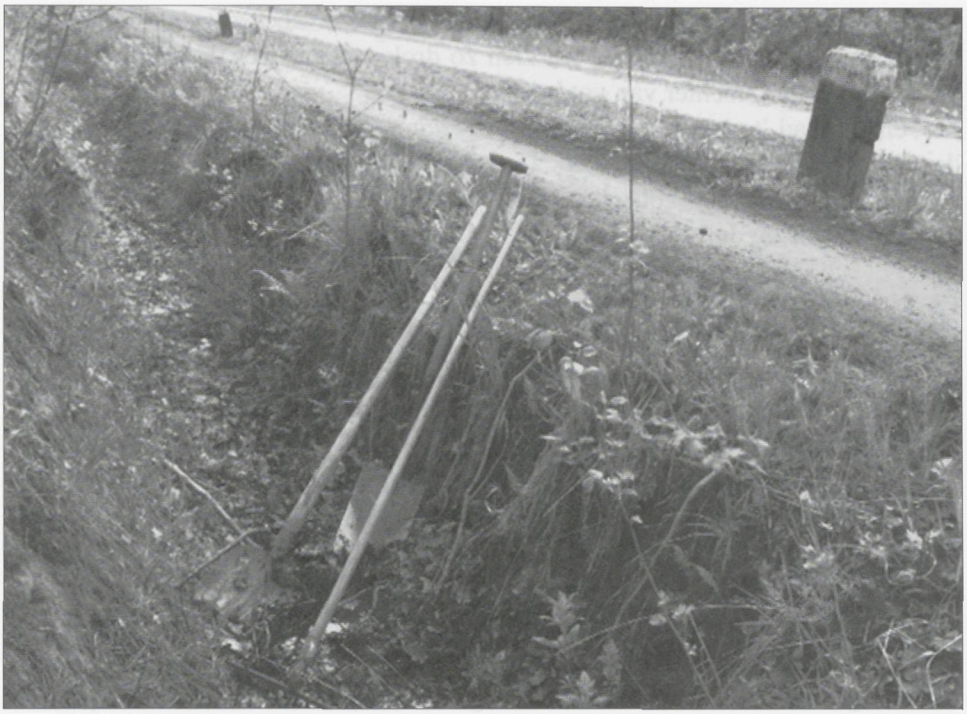

Grei in den graven.

bunt, daor mot hee weer gengs. Zo in 't vrogge veurjaor is 't er good an um an de pade te warken. De vögele fluit eur beste en de zunne begunt al wat meer kracht te kriegen. Hee mot oetkieken dat um evart [1] neet te pakken krig. Kans um de tied te verpraoten is der ok neet. Völle volk kump der neet langs.
At meddag is leg hee 't grei in `n graven. Dut zich den jas an en bromt op zien vaste koffieadres an. Hee geet er geerne hen. Daor et hee zienen trommel leug en heurt hee vake ut leste niejs. Ut is der altied gezellig. In ne hook van de kökken steet vake ne stool veur hum klaor. At Frederik met ziene stoete an 't etten is wordt er an de kökkentaofel eerappele en vleis e getten. En drok epraot. Frederik had nog neet eheurd dat er wat jongs kwam in de buurte. Jao, ut niejs was nog al onverwachts oet de loch kommen vallen. Dat ie dat neet eheurd hebt? Frederik!

Ut buurdeerntje had al zo'n half jaor evriejd met ne jonge oet 't dorp. Hee warken op 't botterfabriek. En ze gaot veur de Paosen trouwen. D'r is haos biej. Ze bunt al in 't hoes van de olde leu van de broed an 't vertimmeren. Zo völle geld hebt de jongeleu ok neet en waor vind ie zo gauw een hoes. Nee, ze mosten d'r eerst maor biej in trouwen. Ze kunt nog vrog genog an den waterpap kommen. Jao, 't gif ok nog broedlachte. Dat kump der van at oe den beddebuks te vlot of geet. De leu an taofel verslokken zich haoste van 't lachen. Frederik kik

naor boeten en et hendeg vedan. Hee sprök der maor neet al te völle op. Vrög zich stillekes of waorumme de leu zich zo drok meken over dee jongeleu. Hee kon de stoete d'r slechter van vot kriegen.
Jao, en dan had 't ok nog een heel spöl egeven met de karke. Den domeneer was der nogal völle wes de leste tied. Den jonge van heur was neet zo karks. Zo doende. Maor ton hee kots, veur de eerste keere in de karke kwam mos hee voort met heur op de veurste karkbanke zitten.

Ut was ne natten zommer ewes. Ut blad begon al wat van de beume te vallen. Ut was weer tied dat de fietsepade ne winterbeurte kregen. Frederik was al weer ne dag of wat met de batse en de harke an 't wark. Ok vanmorgen was 't er weer good an. In ziene gedachten was hee nog biej gisteraovond. Truida had hum ne advertentie in de krante laoten zeen. Ze had hum ne radio an ewezen. Ze konden zich wal ens ne niejen anschaffen. Jao, wat Truida in de kop hef dat hef ze neet in de konte. Zelf begrep hee neet waorumme der noo op ens ne niejen mos kommen. Ut ding deed 't jo nog good.
Net ton hee rech op wol gaon staon marken hee op ens dat d'r wat achter hum leep. He schrok d'r haoste van. Ton hee zich umme dreien kek hee rech in een paar stralende ogen. De jonge vrouwe met eur frisse snuutje stond met een lachend gezichte achter euren kinderwagen. Ze had wal effen tied van praoten en Frederik had al gauw begreppen waor ze vandan kwam. Hee bòòg zich kalm veur over en kek in den kinderwagen. Ut kleine heupken kek hum vrendelijk an. Frederik strek zich de hande luk of an de bokse en met zienen wiesvinger wreef hee langs de wange van 't kleine menneken. Beide hadden ze schik.
Ton Frederik al weer een zetje an 't harken was zoog hee in de wiedte de jonge moder nog net lopen. He deed zich den zakdook weer in de bokse en kek eur nao zo wiet at hee kieken kon. Och, wat had hee geerne met Truida op dee veurste karkbanke zetten.

Eibergen, september 2013 Bertus te Raa

Noot:
1. Evart betekent voorjaarszon. Evart hef um te pakken wordt gezegd van iemand die lui, sloom is. Bron *Eibargs plat op de riege* van B. Weeink m.m.v. A.H.G Schaars. Uitgave Stichting Staring Instituut / Mr. H.J. Steenbergenstichting, Doetinchem 1995

Boeken uitgegeven door de Historische Kring Eibergen en nog leverbaar (juli 2013)

E.H. Wesselink (red.), *Hendrik Odink 1889-1973. Folklore en Vroomheid in Berkelland,* 1989 ..... € 5,00

E.H. Wesselink, *Kom vanavond met verhalen. Eibergen in oorlogstijd.*
deel 1 - *De Jodenvervolging,* 1990 ..... € 12,00
deel 2 - *De moed der machtelozen,* 1992 ..... € 14,00
deel 3 - *Hoe de oorlog is verdwenen,* 1995 ..... € 15,00

J. Baake (red.), *Oud Rekken in beeld,* 1993 ..... € 5,00

B.H.M. te Vaarwerk, e.a. (red.), *Boerenwerk. Honderd jaar Afdeling Eibergen van de Geldersche Maatschappij van Landbouw: 1895-1995,* 1995 ..... € 7,00

L.A. van Dijk, *'t Ies kan liejn. Honderd jaar ijspret in Eibergen: 1898-1998,* 1998 ..... € 5,00

W. Odink, e.a. (red.), *De Hölter. Verzamelde gedichten van G. Odink 1916-1978,* 1999 ..... € 7,00

E.H. Wesselink, *Geschiedenis van de Oude St. Mattheus van Eibergen: 1500-2000,* 2000 ..... € 14,00
(+ gratis H. Odink (bewerking E.H. Wesselink), *Kostgangers van onze Lieve Heer. Uit de geschiedenis van de Hervormde Gemeente Eibergen,* 1984)

B.H.M. te Vaarwerk, *De Hof Te Vaarwerk en zijn bewoners: 1188-1900,* 2001 . € 18,00

E.H. Wesselink & G.B. Maarse, *Boerderij- en veldnamen in Eibergen,* 2004 .. € 20,00

B.H.M. te Vaarwerk, e.a. (red.), *In de baan van de windhoos. De stormramp van 1 juni 1927 in de gemeente Eibergen,* 2007 ..... € 15,00

J. Baake, e.a. (red.), *De Bloemensymfonie. Het wonder van Eibergen,* 2008 ... € 20,00

L.A. van Dijk, *Het boek van Hupsel. Geschiedenis van een Eibergse buurtschap,* 2010 (te koop in de boekhandel, bij de VVV in Eibergen en restaurant De Keet in Hupsel) ..... € 20,00

E.H. Wesselink, *Kleine Eibergse historie in tien verhalen, een selectie uit het werk van E.H. Wesselink*, 2011 ..... € 15,00

Old Ni-js losse nummers 1 t/m 49 (aantal nummers uitverkocht) ..... € 4,00
50 t/m 75 ..... € 5,00

Overige publicaties aan te schaffen via de HKE

Joop Brens, *Ut maeken van Roderlo*, 1982 ..... € 2,50
E.H. Wesselink, *Tien man en tachtig gulden: CNS*, 1985 ..... € 5,00
Léon Hanssen, *Leven in geleende tijd. Over Menno ter Braak*, 1992 ..... € 10,00
Harrie Blanken, e.a., *De Zwolse school. Basis van een 'kleine kern'*, 1997 ..... € 7,00

Al deze uitgaven kunnen worden besteld via het bestelbiljet of telefonisch via Dick Somsen, Mallumse Molenweg 23, 7152 AT Eibergen, tel.: 0545-472517.

Website

Alle door de Historische Kring Eibergen uitgegeven publicaties, ook de niet meer leverbare, kunt u vinden op de website, www.historischekringeibergen.nl.

Drukkerij Maarse bv

historische kring
eibergen